

Farella

Revista de Llançà

● DOSSIER:
LLANÇÀ, SEGLE XX (II)

● ELS GOYTISOLO

● PRESÈNCIA DE ROSA LEVERONI

Port de mar
de la vila de Llançà,
any 1618

TAX®
ASSESSORIA I GESTIÓ

Corredoria d'Assegurances
C d'a
COL·LEGIAT

FISCAL
LABORAL
COMPTABLE
MERCANTIL
C. ASSEGURANCES

TAX®

FEM COSTAT A LA SEVA EMPRESA

LLANÇÀ Av. Pau Casals, 23 1r. 4a. - Tel. 972 12 03 02 - Fax 972 12 03 02 - e-mail: llanca@tax.es - web: www.tax.es
FIGUERES, OLOT, GIRONA, PALAFRUGELL, BANYOLES, BARCELONA, GAVÀ, REUS, VIC, SABADELL I BADALONA

33 OFICINES A ESPANYA A LA SEVA DISPOSICIÓ

MOTS AL VENT

JOSEP M. SALVATELLA

La mar i els altres

Tremolor de mar,
fina esgarrifança només a la pell...
Un bleix de garbí
esbulla la clenxa daurada de Dafne,
al peu dels llorers.

La mar dins els ulls,
el cos a la sorra, el sol vertical.
Passa gent que parla i jo no els entenc
o els entenc a penes.
Passen, els ulls foscos, tres amigues brunes
sense el vell *xador*.
Les àgils gavines assagen la dansa
de cada matí.
L'estiu se'ns en va
i declina el rosa dels vells tamarius.

La mar dins els ulls,
el cos a la sorra, el sol vertical.
Com ho estimo, encara!
Estimo el paisatge i la gent,
estimo la gràcia salada i aspriva
de la mar-balcó,
d'aquesta pàtria nostra, tan blava, que a tots ens acull.

FARELLA

Revista de Llança
Núm. 11 / Setembre 2000
Preu: 500 ptes. / 3,01 euros

AJUNTAMENT DE LLANÇÀ
Impressió: Gràfiques PUJOL – Figueres
Dip. Leg.: GI-108/97

Amb la col·laboració de la Diputació de Girona

PORTADA: LLANÇÀ, ABANS I SEMPRE,
composició de RAFAEL BORRÁS
sobre oli de J. MARTÍNEZ LOZANO i
fotomuntatge d'ARNALD PLUJÀ

Pels volts de casa

Moltes vegades el visitant, el turista, es conforma amb el sol i la platja –Grifeu, el Port, la Farella...– i, a tot estirar, s'arriba un dia a Sant Pere de Rodes o al Museu Dalí. El nostre entorn, però, ofereix moltes altres possibilitats: a peu, amb bicicleta, amb cotxe normal o amb un tot terreny. Un ventall d'excursions i visites a paratges d'interès, natural o cultural, ben variat.

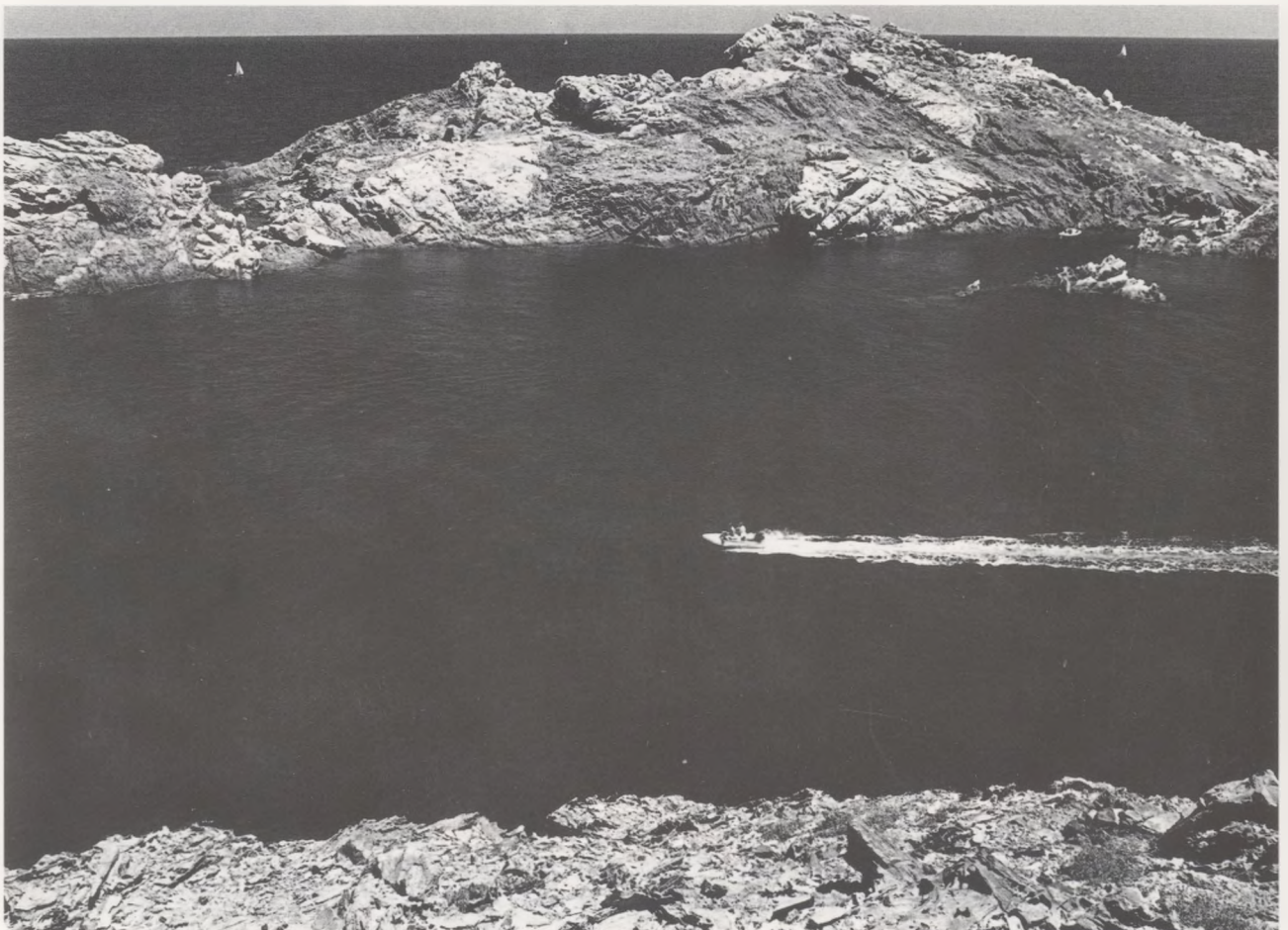
En aquest sentit, han sortit a la llum enguany dos llibres que poden ajudar els nostres visitants més curiosos i, fins i tot, ens poden descobrir aspectes impensats a la pròpia gent del país. Es tracta d'*El cap de Creus: 60 itineraris de Portbou a Roses*, d'Arnald Plujà, i de *L'Albera/Les Albières*, editat en forma bilingüe per l'Associació Albera Viva, a cura de diversos autors d'un i altre costat de l'antiga frontera, encapçalats per Sebastià Delclós i Jean-Pierre Lacombe.

Us heu perdut, alguna vegada, tot cercant Sant Martí de Vallmala? Heu vist sortir el sol des del coll del Perer? Heu pujat fins al coll de les Portes o potser heu arribat fins al mas Patiràs? Heu reposat a la caleta quasi circular de Bramant? Heu vist la mar des dels cims de la Roca o des de Penya Miralles?... Tot això,

i més, ho tenim aquí, pels volts de Llançà, a tocar casa. Ambdós llibres ens mostren un territori, que és el nostre, però que no és ben bé nostre encara. Entenem-nos. Molts hem viatjat al Carib, hem visitat Nova York, Venècia, Praga o Singapur, i no hem estat mai a Galladera, a Sant Onofre, a Requesens o al puig Neulós. I és que de vegades maldem per veure món, com més llunyà millor, i desconeixem el nostre entorn més immediat. Contrasentits, sí, segurament.

Itineraris: quan el lector es transforma en viatger i, en certa forma, en descobridor. La ruta és l'ànima de les dues obres esmentades. El viatge, la idea de sortir enfora, una constant en la història humana, des de l'*Odissea*, pels camins del blau mediterrani. Aquestes terres velles de l'Albera i el cap de Creus, aquesta mar, que és el més enllà, ens acompanyen any rere any, fins al final. Primaverares d'un verd tendre, esclatant; els estius, blau cobalt en alta mar; tardors clapejades de coures i morats; hiverns amb les infinites i delicades tonalitats del gris: el nostre país.

El lloc on les muntanyes es troben amb la mar –espígol, romaní, ruda i alguers– fins abraçar-se en un acte violent de possessió, de passió amorosa i carnal: qui posseeix i qui és posseït?

L'origen dels pobles

A *Pobles catalans/Catalan villages*, Magda Saura i Carulla, estiuiejant de Llançà, esmenta fins a cinc modalitats bàsiques de població, aplicades als antics comtats d'Empúries i Rosselló: disposició en formes concèntriques, viles o granges al costat d'un riu, formes lineals seguint un curs fluvial, nuclis monàstics i senyorijs feudals.

Quant al primer grup: "L'accidentada topografia rocosa del territori català afavoreix aquests tipus d'establiments, com per exemple a Peratallada. Al cim de turonets es va situar un castell o església fortificada. Tot baixant, i seguint les corbes de nivell, apareixen fileres de cases formant arcs concèntrics, sovint pel pendent més ben orientat al sol". Sant Llorenç de la Muga és un exemple del segon grup, viles generades al costat d'un riu o dins un braç o giravolt d'aquest. Parlant del grup tercer: "Des de Roses a Begur n'hi ha molts exemples: Empúries, Sant Pere Pescador, l'Armentera...". Emplaçaments humans en la desembocadura dels rius, amb poblats situats de vegades sobre l'estreta llengua de sorra, fins al punt on s'atura la marea. Els pobles i viles originats al voltant de nuclis monàstics –grup quart– podrien personificar-se en llocs com Vilabertran, Vila-sacra o Orriols. Els senyorijs feudals, en canvi, foren causa de l'existència de Castelló d'Empúries, Llers, Arenys d'Empordà o Llançà.

"Com en altres llocs d'Europa, moltes formes urbanes catalanes van ser determinades per la voluntat del dissenyador d'adaptar la forma de muralles i cases a la del terreny. S'escollia un dels esquemes arquetípics dels *oppida* cèltics i ibèrics, preromans". És cert que, en molts casos, dos o més dels models esmentats es barregen o conflueixen en una mateixa població. La classificació procedeix d'un

Joan M. Pau

estudi de Pierre Lavedan, fixant-se en les formes utilitzades durant el procés de repoblament en temps de la Reconquesta. Alguns pobles i viles, però, es van generar no com a defensa contra la morisma, sinó també "com a escenaris de guerres o lluites de poder entre senyors, nobles o consells municipals. (...) Lavedan tampoc no té en compte les rutes de peregrinació". Així com en el camí de Compostel·la van aparèixer Sangüesa o Puente la Reina, alguns pobles empordanesos poden tenir el seu origen en les peregrinacions al monestir de Sant Pere de Rodes. Recordem els jubileus de la Santa Creu, pel maig, quan aquesta festa s'esqueia en divendres. "Rera del cruciferari, /el meu Abat amb la capa/ pluvial de vellut verd/ a punta d'or recamada...", ens recordava Albert Serrano i Delclós en el seu poema dedicat al monestir.

Seria interessant esbrinar fins on es pogués els orígens dels nostres pobles, viles i ciutats. "Qui perd els orígens, perd identitat", cantava Raimon quan érem joves...

HABITACIONS CHAMBRES

«Can Pau»

HABITACIONS AMB CALEFACCIÓ
OBERT TOT L'ANY

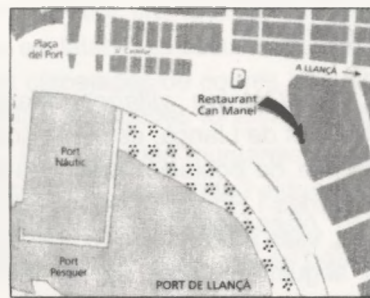
C/ Puig d'Esquer, 4
Tels. 972 38 02 71 - 972 38 02 70
LLANÇÀ (Costa Brava)

Restaurant Can Manel

Especialitats:

***Bouillabaisse - Peix Fresc
Cuina Marinera***

DIJOUS FESTA SETMANAL TOT L'HIVERN
GENER TANCAT PER VACANCES

Passeig
Marítim, 4

Telèfons:
972 38 01 12
972 12 13 32

**EL PORT
DE LLANÇÀ**

Costa Brava
Girona

*Fiscal • Laboral • Mercantil
Comptable • Assegurances*

Nicolás Salmerón
(pàrquing bombers)
Tel. i Fax 972 12 09 94
17490 LLANÇÀ

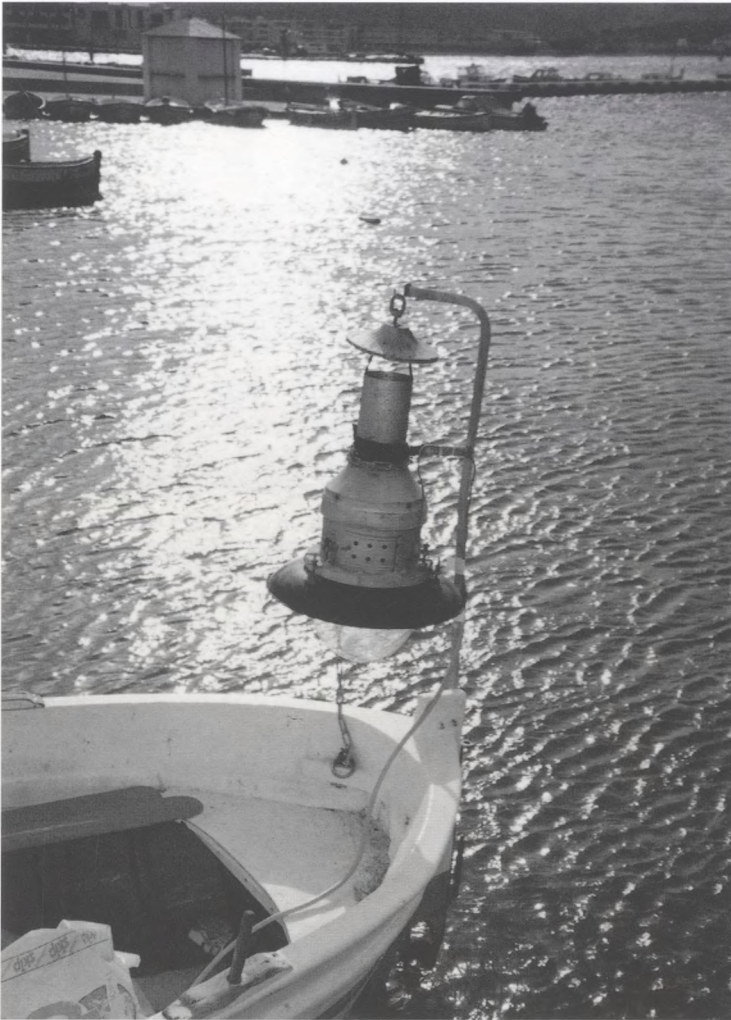
**ZURICH ASS.
J. BUXEDA
AG. 170066-5**

Josep RAFARI

**CARNISSERIA
XARCUTERIA
CARNS DE L'EMPORDÀ
PRODUCTES ARTESANS**

C/ Major, 7
Tel. 972 38 01 02
LLANÇÀ

Joan M. Pau

DOSSIER: LLANÇÀ, SEGLE XX (II)

JMS

En l'anterior número de FARELLA, prometièm completar l'iniciat conjunt de temes sobre aquest segle que ens deixarà aviat. Les planes que segueixen responen a aquesta promesa.

En primer lloc, una galeria de vint personatges destacats, a Llançà, en el període esmentat. La tria, ja ho sabem, és arriscada; en tot cas, com en les alineacions dels equips de futbol, cadascú té el seu criteri. Vam establir, això sí, que es tractés de persones ja absents. D'aquest tema, ampli i divers, se n'ha ocupat Mn. Josep Clavaguera.

A més, ens va semblar adient, per arrodonir aquesta visió del segle XX llançanenc, tocar el

tema de la immigració, un fenomen importantíssim a casa nostra, i també el de la vida als anys quaranta, la més pura i dura època franquista. Són qüestions que aborden Frederic Riera, Enrica Heras i Rafael Borràs, en els tres articles que, amb la llista d'alcaldes llançanencs del segle XX, tanquen el *Dossier*.

Som conscients que el tema abordat, per la seva amplitud i complexitat, no podia ser mai exhaurit, però pensem tanmateix que, amb la suma dels dos aplecs presentats, hom es pot fer una idea força completa d'aquests darrers cent anys a Llançà.

Bon segle XXI!

RECORD DE 20 LLANÇANENCS

JOSEP CLAVAGUERA I CANET

El passat número de FARELLA va dedicar el *Dossier* a alguns fets i esdeveniments d'aquest segle. Però darrere les accions, siguin de què siguin, sempre hi ha unes persones, uns homes i dones, que serviren la població d'una manera o altra, o si res més no portaren el nom de Llançà més amunt.

Confeccionar la llista no fou gens fàcil, el grup de persones de la redacció de FARELLA anàvem dient noms, fins arribar a més d'una vintena. Una condició imprescindible era que fossin persones ja mortes, així seria una mena d'homenatge i reconeixement del seu pas o estada a la població. Ben segur que no hi són totes les persones que hi haurien de ser i que cadascú de nosaltres faria una altra llista, amb noms ben diferents.

En tot cas, aquest és el resultat que ha sortit amb la col·laboració de les persones reunides, aquell vespre de primers de juliol a l'Ajuntament. Accepteu la bona voluntat. Tampoc teníem criteris massa clars per fer l'elecció. Vàrem anar dient noms, i aquí els teniu, per ordre alfabètic, sense ànim d'excloure ningú.

En el moment de confeccionar una breu biografia d'aquestes persones, he de confessar que no m'ha estat massa fàcil. En el cas d'algunes, ja mortes de fa anys, i sense descendents directes, m'ajudava de l'arxiu parroquial, i de les actes de l'Ajuntament, si eren persones que havien tingut una activitat pública. També una bona ajuda ha estat la revista *Miranda*, editada des del 1954 a 1967.

Finalment, he d'agrair la col·laboració de moltes persones, parents o descendents d'aquests il·lustres biografats. Tota notícia ha estat una bona ajuda a l'hora de redactar aquestes ratlles. Algú ha dit que és de bones persones recordar els avantpassats; és el que la redacció de FARELLA ha intentat fer. L'homenatge a ells es fa extensiu a moltes altres persones que no són a la llista i a d'altres que restaran per sempre en l'anonimat; gent que també participà en la vida cultural, social o de servei a la població. Per a ells el nostre record i agraïment.

Emili Arderius i Lesmary (1869-1951)

Va néixer a Figueres, fill de Joan Arderius i Brujol, veterinari, i Manuela Lesmary. El pare, a més d'exercir de veterinari, es va dedicar a la política, essent escollit com a alcalde de Figueres, per dues vegades, en representació del Partit Republicà Federal.

Estudià a la Universitat de Barcelona, en la Facultat de Medicina, i tingué de professor el Dr. Ramón y Cajal. Quan obtingué el títol començà a exercir a la vila d'Amer i ben aviat aconseguí la plaça de metge municipal de Llançà, i més endavant també exercí com a metge de la línia de RENFE.

Va contraure matrimoni a Barcelona amb Maria Torroella i de Ybero i va fixar la seva residència a Llançà al carrer Afora, 6. Del matrimoni en nasqué un fill, anomenat Peladi. La seva estada a Llançà li permetia anar sovint a Figueres i així estar prop del seu pare, al qual li tenia un gran respecte i admiració.

Fou un professional competent en l'exercici de la medicina, amb una dedicació i entrega total als seus malalts. Home estudiós i un gran lector, arribà a exercir la medicina com una autèntica vocació. També tingué un gran amor a Llançà, on restà fins a la seva mort, que li esdevingué el dia 2 de juny de 1951.

Francesc Barris i Parés (1910 -2000)

En Xicu Barris, així se'l coneixia des de jove i fins a la seva mort. Fill de Jaume Barris i Purcallas i Dolors Parés i Pacreu. L'any 1940 va contraure matrimoni a Llançà amb Beneta Corrales Gavilán, d'aquest matrimoni nasqueren dos fills: Just i Miquel.

En Xicu va destacar en la seva joventut en l'esport del futbol. Després de jugar en el Llançà, Portbou i Figueres, va passar a formar part d'equips de Primera Divisió, com l'Europa i l'Espanyol. Això era pels volts de 1929, quan en jugar el partit amb l'Espanyol va deixar entusiasmats tots els aficionats i la directiva, que de totes maneres volien fitxar-lo. Però la fitxa no va prosperar, ja que intervingué el seu pare i deia que li donaven poc i que a casa hi havia molta feina a la vinya i als olivars. Va tornar a Llançà, i aleshores el cridaren des de l'Europa. Hi va jugar cinc partits i el varen lesionar, i després ja vingué el servei militar. Va jugar amb el Maó i havia d'anar a l'*Atlético Aviación*, on ja el pagarien bé, però pogueren més la novia i la família i tornà cap a Llançà.

A ell li agradava recordar aquests anys de futbolista i es lamentava que si no hagués estat per la família podia haver arribat molt amunt. La seva vida va transcórrer a Llançà, on morí el passat 19 de maig del 2000.

Francesc Barris,
el quart per l'esquerra,
amb l'Europa CF, el 1929

Mossèn Josep Benet,
signant a l'església

Arxiu

Rafael Cercall

Arxiu

La casa del carrer Afora,
on va viure el doctor
Arderius

Un grup d'escolars
del Centre Federal,
el curs 34-35, amb
el mestre Jaume Barris

Arxiu

Jaume Barris i Purcallas (1886-1939)

Neix a Llançà l'any 1886, fill de Joan i Caterina. De formació quasi autodidacta, va començar a fer classes als infants allà per l'any 1920. En aquella època l'ensenyament privat era molt habitual en les poblacions, ja que el públic estava en els seus inicis i els ajuntaments havien de cercar solucions de la manera que fos.

El mestre Barris va arribar a tenir uns 70 alumnes al seu càrrec. Els més grans ajudaven i feien de mestres dels petits.

Les classes començà a impartir-les a Can Cortadeta i més tard va traslladar-se a Cals Protestants, al carrer Dins la Vila. Les fotografies de record del curs, les anaven a fer al pati del Centre Federal.

Durant la República, l'any 1931, aprofitant l'Estatut de Catalunya aprovat per la Generalitat presidida per Francesc Macià, es convocaren unes proves per obtenir el títol de mestre oficial. D'aquesta manera en Jaume Barris va obtenir el títol de mestre i fou destinat a un poble de l'Empordà.

En iniciar-se la Guerra Civil l'any 1936, va plegar la seva tasca docent i va tornar a Llançà, on morí l'any 1939, a l'edat de 53 anys.

Mn. Josep Benet i Cantó (1923-1997)

Nacut a la vila marinera d'Arenys de Mar el dia 21 d'agost del 1923, va fer els estudis eclesiàstics, primer en el seminari de Barcelona i després es traslladà a continuar-los en el de Girona. En acabar-los, va anar a la Universitat Pontifícia de Salamanca a fer una llicenciatura en Teologia.

Fou ordenat de prevere al servei de la Diòcesi de Girona el dia 8 d'agost de 1948 i exercí el ministeri com a vicari a Sant Feliu de Guíxols i l'any següent en la parròquia del Mercadal de Girona. L'any 1950 fou nomenat regent de Llançà i el 1956 amb el títol de rector.

Resumir, amb aquesta breu nota biogràfica, els vint-i-quatre anys passats a Llançà és del tot impossible. Activitats culturals i esportives paral·leles a la tasca pastoral, de les quals ell en fou fundador i director, varen marcar uns anys de la vida de Llançà, orfe d'iniciatives i projectes culturals: l'orfeó "El Campanar", la revista local *Miranda*, el bàsquet amb la sigla del Grifeu, cinema, teatre i altres activitats dedicades especialment al jovent, que cercava nous horitzons i noves perspectives amb vistes al futur.

Músic i poeta, per això es decidí a posar lletra i fer alguns arranjaments, com ara a la sardana *Des de la masia* per poder ésser cantada per l'orfeó i així esdevingué quasibé himne i símbol de la població.

Aquesta tasca de vint-i-quatre anys fou reconeguda públicament, en el moment del comiat, lliurant-li la Llança d'Or. Així va ser el setembre del 1974, quan fou destinat a la parròquia de Lloret de Mar. El mes d'abril de 1997 es

jubilà de rector, i, ja malalt, es traslladà a Arenys de Mar al costat de la família, on el va trobar la mort el 18 de maig del mateix any.

Armand Bonatti i Hernández (1888-1980)

Fill d'un calafat de la Barceloneta, on visqué la seva infantesa. Allà conegué la que seria la seva esposa, Josefa Giralt i Ribas, celebrant el seu matrimoni en l'església de Santa Maria del Poble Nou.

La seva vinguda a Llançà fou per satisfer una curiositat infantil, ja que ell havia tingut una mainadera filla de Llançà i havia sentit a parlar molt del Port, dels pescadors, de la tramuntana, etc... Aquest desig insatisfet, el va portar fins aquí. La primera casa que construïren fou la que és coneguda amb el nom de Can Víctor.

El senyor Armand, home de negocis, començà a comprar terrenys vora mar fins arribar a la riera. Més endavant, comprà les vinyes properes a l'actual plaça de Catalunya, on construí la casa Bonatti. Era l'any 1922. Després, altres vinyes en direcció sud per arribar fins al mar, la platja coneguda com el Morer, després dita la platja Bonatti.

La seva activitat de compra-venda el va portar a col·laborar en la urbanització del Port. També el trobem com a patrocinador de l'equip de futbol, Arenes CF, del Port de Llançà.

La seva vocació empresarial el portà a fundar una empresa embotelladora d'aigua d'un pou artesià que tenia a casa seva. Es comercialitzava a Barcelona amb el nom d'*Agua Brava*.

Aquest home, el senyor Bonatti, va envellir fent negocis i amb el cor partit entre Barcelona i Llançà. Morí a Barcelona als 92 anys, el 30 de març de 1980.

Àngel Bosch i Masferrer (1892-1958)

Neix a Girona en el si d'una família de set germans, fill de Benet i Dolors. La família Bosch habitava en el centre de Girona, en el carrer Nou, i es dedicava a la venda del que aleshores es coneixia per ultramarins a l'engròs.

L'Àngel, fill petit de la família, rebé la seva formació i estudis en el Seminari Conciliar. Allà va conèixer Mn. Eduard Trigàs i en va néixer una amistat que perdurà tota la vida.

En els anys vint ve a Llançà amb la intenció d'instal·lar-hi una indústria de destil·lació de l'alcohol, procedent dels residus de la vinificació, popularment coneguts amb el nom de brises, i també l'extracció de pinyol d'oliva. Inicia aquesta indústria al veïnat de Setcases, en una gran finca que va anar adquirint. Més endavant es dedicà al comerç del vi que es produïa a Llançà i comarca exportant-lo especialment a Suïssa. L'empresa industrial va anar treballant i augmentant la producció. Cap als anys quaranta va comprar una empresa sem-

*Dolors Falcó,
en una foto d'època*

*Armand Bonatti,
en una imatge d'estiu*

Arxiu

Arxiu

*Josep Coll i Costa,
passejant per Barcelona
el 1947*

*Àngel Bosch,
amb la seva esposa Elvira,
en una foto d'estudi*

Arxiu

blant als germans Bisbal, ubicada a Figueres. A més, en aquella també s'hi feia sabó de rentar.

Va casar-se a Llança amb Elvira Castelló i Ferrer, el dia 21 d'octubre de 1922. Establí el seu domicili primer al carrer Cabrafiga i després amb la família es traslladà a la casa Saula, com a llogaters. Més endavant va construir la seva casa al Port, a la plaça Catalunya, i va posar-li el nom de la seva esposa: Villa Elvira.

La seva estada al Port el convertí en el principal impulsor de les obres de restauració de la capella de la Mare de Déu. Va morir a Figueres el 16 de desembre de 1958, deixant cinc fills del seu matrimoni.

Josep Coll i Costa (1900-1972)

Fill de Josep i Teresa, va néixer el dia 26 d'octubre del 1900. Estudià a l'escola que regentaven els protestants, ubicada en el carrer Dins la Vila. Després dels estudis, com a hereu de la família Coll, es dedicà a l'agricultura, atenent especialment als terrenys de la seva propietat.

Les vinyes i l'elaboració del vi foren l'objectiu primordial del seu treball, procurant informar-se amb llibres i amb el contacte amb agricultors del país veí. Així, doncs, ell fou expulsat d'una associació per elaborar millors vins i comercialitzar-los arreu.

A 23 de juliol de 1921, va contraure matrimoni amb Consol Garriga i Calsina, de Llança. D'aquest matrimoni en naixerien aquests fills: Josep, Blanca, morta d'accident acabada la guerra civil, i Caterina. L'any 1933, va fundar una empresa personal d'elaboració de vins, amb el nom de Josep Coll i Costa, a la qual s'hi va afegir un altre llançanenc com a soci, en Pere Negre i Grau. Acabada la guerra comercialitzaven el vi amb el nom *Orosol*, exportant-lo especialment al Benelux i a tot Europa.

En Josep Coll, en la seva joventut, havia estat afiliat al Centre Federal. L'any 1919 va adquirir accions per fer l'edifici d'aquest partit i aquestes inquietuds, en l'any 1950, el portaren a formar una comissió per entrevistar-se amb l'alcalde, Jeroni Feliu, per fer un projecte de millores a la població. Això el portaria a ésser nomenat alcalde de Llança l'any 1953. Acceptà el nomenament amb la condició de no ser Jefe Local del Movimiento. Restà al cap de l'Ajuntament fins al 1961, que en fou rellevat.

Va morir a Llança el dia 19 d'agost de 1972, a l'edat de 71 anys.

Josep Coll i Ligora (1893-1965)

El gran mestre de la tenora va néixer a Llança, segons la partida de baptisme, que ens ratifica que havia nascut el 19 de gener del 1893, fill d'Isidre Coll, de Bàscara, i Remei Ligora, de Palau de Santa Eulàlia. Va contraure matrimoni amb l'Àn-

gela Teixidor i Tarrès, el dia 12 de febrer del 1917, a Cassà de la Selva. El matrimoni Coll-Teixidor establí la seva residència definitiva en aquesta vila de grans músics i d'un ambient musical i sardanístic excepcional.

La seva vida professional com a instrumentista de la tenora i excel·lent compositor de sardanes va desenvolupar-se en les més prestigioses cobles com La Selvatana, La Principal de la Bisbal, Els Montgrins i Barcelona.

Malgrat que molt aviat la seva família es traslladà a viure a Sant Miquel de Fluvià, ja que el seu pare era empleat de la Companyia de Ferrocarrils, l'actual RENFE, sempre va recordar el lloc del seu naixement. En una entrevista de *Miranda*, l'any 1954, deia a en Miquel Fa: "Diga a los llansanenses que los saluda con afecto un llansanense".

També la vila de Llança li dedicà un homenatge popular, en la persona de la seva vídua, senyora Àngela, vinguda de Cassà, als seus 83 anys.

Així es va voler recordar un il·lustre fill, excel·lent músic i gran persona. Va morir a Cassà el 1965.

Dolors Falcó i Burgell (1847-1902)

Il·lustre llançanenca que va néixer el segle XIX i morí en els inicis del XX. El seu llegat a favor de la població, concretat en dues fundacions benèfiques, fou reconegut per l'Ajuntament en la sessió del 13 de gener del 1912, en què s'elogià l'actitud altruista de Na Dolors Falcó i s'acordà, per unanimitat, dedicar-li un carrer de la vila.

Va néixer a Llança, filla legítima del matrimoni Esteve Falcó, de Llança, i Maria Burgell, de Sant Climent Sescebes. Fou apadrinada pel seu germà Manuel Falcó. Sabem que no va contraure matrimoni, ja que quan fa testament, quatre anys abans de la seva mort, s'hi fa constar el seu estat de soltera.

En el seu testament s'especificuen les intencions i aspectes del llegat, que es poden resumir així: Les 119.000 pessetes en Deute de l'Estat i els arrendaments de les finques serviran: 1) per lliurar 1.000 pessetes a tres donzelles pobres de Llança que es casin durant l'any. 2) Es donaran 125 pessetes a cada mare que faci revacunar els seus fills.

A més d'aquests objectius ben lloables, no podem deixar d'esmentar el punt novè del testament, que diu així: "Con todos los demás bienes míos, muebles e inmuebles, instituyo y nombro herederos universales a los pobres del pueblo de Llança".

Malgrat que la seva vida va transcórrer principalment en el segle XIX, els aspectes benèfics del seu testament altruista s'han allargat quasi durant tot el segle XX.

Pere Granollers i Garriga (1897-1956)

Fill legítim de Simó Granollers Gubert, pescador, i de Cristina Garriga Clausells, ambdós naturals de Llança. Va

Josep Coll i Ligora i la seva tenora,
una imatge ben coneguda

Arxiu

Pere Granollers, cuiner de renom

Meli

Arxiu

Una foto antiga de Fèlix Heras, mestre

Arxiu

Un dibuix de Llorenç Jou, tret d'un vell llibre escolar

ésser batejat el dia 28 de febrer i havia nascut el 23 del mateix mes del 1897, així consta en la seva partida de baptisme de l'arxiu parroquial.

La seva infantesa la passà en el Port, assistint al col·legi dels protestants del carrer Miranda. L'escola i l'esperit de treball i de superació dels seus pares marcaran tota la seva vida. Als tretze anys començà a realitzar la vocació de la seva vida: cuiner. El seu pare el col·locà d'aprenent de cuina al Buffet de la Gare de Cervera, que administrava Mr. Deleon. Aquest senyor va descobrir la vàlua i les qualitats del jove Pere per arribar a ésser un gran cuiner. L'envià a l'Hotel París de Montecarlo, on va passar-hi prop de vint anys, alternant la temporada baixa de Montecarlo amb l'alta del Balneari Vittel. Aconseguí ser el segon xef de cuina i primer xef salser. Se li proposà per ser el primer xef, però se li exigia que es nacionalitzés francès.

Eren moments importants per a Montecarlo, on hi acudia tota l'aristocràcia europea. Així doncs, en Pere visqué moments d'esplendor i de creació de grans plats de la cuina francesa. L'any 1933 sortí a concurs el restaurant de l'estació de Portbou. Hi concursà i ho aconseguí: així podria retornar al seu país. S'hi traslladà amb la seva esposa, Margarida Palmari, i així iniciava una nova singladura en l'art de la cuina. Portbou vivia llavors uns moments d'esplendor i de gran benestar, i això li obria uns horitzons amples i pròspers.

Totes aquestes il·lusions es van esvaïr amb la seva mort sobtada als 59 anys. Així finia la vida d'aquest gran cuiner, sense haver acabat la seva obra.

Fèlix Heras i Ferrer (1852-1917)

Va néixer el dia 24 d'abril de 1852, fill de Josep i Joaquina. Als vint-i-dos anys va contraure matrimoni, aquí a Llançà, amb la jove Daniela Cortada, així consta en els llibres de l'arxiu parroquial; era el cinc d'octubre de 1874. La núvia només tenia 17 anys. Per tant, la vida d'en Fèlix va transcórrer aquí a Llançà. Fou un home d'una intel·ligència privilegiada i d'una gran cultura. La seva formació fou quasi autodidacta, però amb aquest bagatge obrí una escola privada, dedicant-se a l'ensenyament i a exercir la pedagogia, que era la seva vocació o, quasi es podria dir, passió.

En la seva escola hi tingué uns vuitanta alumnes, de totes les edats. La seva presència senyorívola i el seu posat seriós, feia entendre als seus alumnes que a l'escola no s'hi jugava i que era un lloc per anar-hi a aprendre per la vida. Gràcies al seu esforç i dedicació, sortien de les seves aules generacions de joves ben preparats per al futur i amb un bon nivell cultural. El senyor Fèlix era un home republicà, agnòstic, liberal i catalanista. Aquests ideals els portava a la pràctica amb les explicacions que feia als alumnes, ressaltant sempre la lluita per una societat més justa, ajudant sempre els més febles. En fi, un humanisme portat fins a les últimes conseqüències, aquest fou l'ideal de la seva vida i de la seva pedagogia.

Va morir aquí a Llançà el 30 de desembre de 1917, a l'edat de 66 anys, havent estat pare de sis fills, cinc homes i una dona, anomenada Carme.

Llorenç Jou i Olió (1877-1954)

Aquest mestre, com molts altres que han exercit el magisteri a Llançà, el podríem incloure, com ho féu Anna Pi en un article dedicat a ell, en l'epígraf de llançanencs de pas.

Llorenç Jou, nascut a Tortellà (Garrotxa), fou destinat com a mestre a Llançà en els inicis del segle XX. Malgrat que no hi exercí molts anys, va deixar el record d'un bon mestre. Ell formava part de la generació de mestres gironins de gran vàlua, com Cassià Costal, Silvestre Santaló, Dalmau Carles... els quals procuraven millorar la societat a través de l'ensenyament.

Fou un jove mestre inquiet i mentre exercia a Llançà col·laborà assíduament a la revista *El defensor del Magisterio*, sempre amb l'objectiu de millorar l'escola. Admirador del gran poeta Mn. Jacint Verdaguer, va aconseguir que alguns dels seus alumnes mantinguessin correspondència habitual amb el poeta.

L'any 1906 va deixar el poble de Llançà per anar a exercir el seu magisteri a Sants, al grup escolar Bonaventura Carles Aribau, del qual més endavant en fou el director.

Des de Barcelona continuà treballant per la renovació pedagògica. Ell fou l'organitzador de l'homenatge al gran pedagog del segle XVIII, Mn. Baldiri Reixac, l'any 1923, en el petit poble d'Ollers (Pla de l'Estany), on exercí durant 50 anys de mestre i de capellà. Va morir l'any 1954.

Fernando Lorda i Roig (1896-1979)

Era natural de Mataró i va néixer el dia 28 de maig del 1896. Als sis anys va quedar orfe de pare i, per tant, tingué només la formació i educació de la mare i de l'escola. La seva vocació foren els minerals i la seva explotació industrial i així va crear diverses empreses sempre amb aquest objectiu.

La vinguda a Llançà, cap als anys quaranta, fou perquè algú li va fer saber que l'explosió d'una bomba havia descobert una pedra blanca que li podia interessar per a les seves explotacions. Així començà l'activitat a Llançà, amb el nom industrial de Minas Carmina, en homenatge a la seva esposa Carme Armengou, amb qui s'havia casat a Montserrat. A Llançà tingué un tal Roig que el va orientar pel descobriment de nous jaciments i altres minerals. Però la indústria anava a més. Vagons i més vagons marxaven plens cap a Barcelona. L'empresa, aquí a Llançà, arribà a tenir uns seixanta operaris.

Les celebracions festives i religioses de Santa Bàrbara, patrona de la mineria, i de la Mare de Déu del Carme, eren fites anyals que encara els operaris, ara jubilats, recorden amb nostàlgia. Eren moments difícils per a moltes famílies,

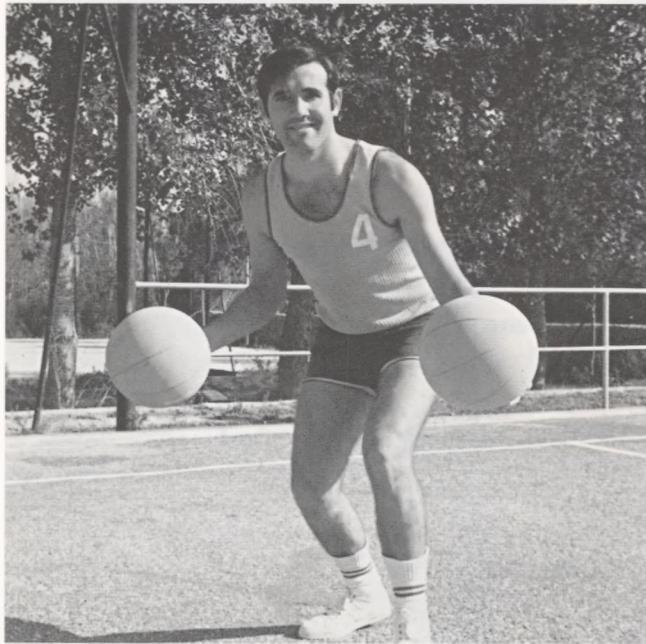

El senyor Lorda, homenatjat a la Festa de les Llances de 1967

L'antic edifici de ca les Hermanes abans d'ésser enderrocat; fou una deïxa de Josefa Parés

Pròsper Pumarada

Arxíu

Rafael Mora a la pista de bàsquet, el seu escenari natural

Miquel Navarra, pioner del turisme llançanenc, a la Festa de les Llances 1965

Vicenç Pumarada

Pròsper Pumarada

que trobaren un jornal segur en aquesta empresa. El senyor Lorda, que així se l'anomenava, feia d'espònsor del bàsquet i altres activitats culturals de la població. Ell va comprar l'edifici de l'antic Centre Federal i el donà a la Parròquia per a les activitats del Centre Cultural. Se li va reconèixer aquesta actitud altruista amb el lliurament de la Llança d'Or, en la Festa de les Llances de 1967.

Va morir a Barcelona el dia 15 de maig de 1979.

Rafael Mora i López (1938-1994)

A la vila de Sant Cugat del Vallès va ser on va néixer el dia 6 de maig del 1938. S'inicià en l'esport del bàsquet als deu anys i començà a jugar en el col·legi El Pinar, de Barcelona.

La seva vinguda a Llançà va ser casual, ja que estava fent el servei militar a la Torre Mornau, de Vilajuïga, i en les hores de permís anaven amb el tren a banyar-se a Llançà. Casualment passant a prop de la pista dels Ametllers va interessar-se pel bàsquet. Mossèn Josep Benet, fundador i impulsor del Grifeu, va anar a parlar amb els comandaments del destacament, per demanar i intercedir perquè aquell jove soldat pogués jugar amb el Grifeu.

L'any 1960 sabem que ja era jugador-entrenador de l'equip sènior del Grifeu de Llançà i, conjuntament, el trobem de monitor d'Educació Física del Col·legi La Salle, de Figueres, on començà l'esport del bàsquet. Més endavant farà aquesta mateixa tasca esportiva en el Col·legi de les Escolàpies de Figueres, d'on sortiran les jugadores del CB La Casera.

El dia 27 de maig del 1965 va contraure matrimoni amb Maria Assumpció Torrent i Torres, de Llançà. El 1967, Llançà d'Or del Centre Cultural. El 1971, Medalla de plata de la Federació Gironina. Des de la temporada 1972-73 fins al 1977-78, el trobem d'entrenador de l'equip sènior del CB Adepaf. La del 1978-79 comença d'entrenador del sènior femení La Casera.

La dècada dels vuitanta continua amb una gran dedicació al bàsquet i a La Salle, també com a professor en escoles i curssets de bàsquet. També en el 1980-81 el trobem com a Seleccionador Nacional Juvenil Femení. En la temporada 1988-89 fou entrenador del Valvi, de Girona.

En els anys 90 entra a formar part de l'organigrama de la Federació de Girona, com a col·laborador per donar xerrades tècniques a entrenadors. Així, en plena dedicació i entrega a l'esport de la seva vida, un dia de desembre de 1994, va trobar la mort en un desgraciat accident de cotxe, mentre es desplaçava a Plasència per veure jugar el seu fill petit, Joan Carles.

Miquel Navarra i Lizarbe (1904-1970)

Neix a Barcelona on coneix la seva esposa, Mercè Bergonyó, de la qual tingué dos fills: Miquel i Jaume. Des de Barcelona es traslladaven a Llançà a passar les vacances, ja

que la família gaudia d'una bona condició econòmica. Ell, el senyor Miquel, tenia un càrrec important en l'empresa minera Carbons de Berga. A Llançà, la família s'instal·lava en una casa de la vila, del carrer Floridablanca. Ben aviat les estades a Llançà varen sovintejar més i la vocació empresarial el portà a fer una petició a l'Ajuntament per construir, a la platja de Grifeu, un establiment turístic al qual posà el nom d'Hostal de Grifeu.

Per les actes de l'Ajuntament, sabem que la petició es va fer el 10 de juny de 1951. El Sr. Navarra demana per bastir un edifici que servirà de *merendero* per a les persones que hi van a prendre banys. La inauguració tingué lloc el dia 29, festa de Sant Pere, amb la participació de la Cobla Barcelona, dirigida per Antoni Ros i Marbà.

L'any 1954 va inaugurar l'hotel La Goleta, situat en el nucli antic del Port, amb 12 habitacions, per passar a 49 amb les successives ampliacions.

Aquesta era la il·lusió de la seva vida. Home detallista i meticulós, disposat a donar sempre un bon servei als clients. Amic de músics i de tot el món sardanístic d'aquells anys, va organitzar uns concerts amb el nom de *Sesiones musicales Equinoccio*. Malauradament, no varen tenir continuïtat. Per això, el podem considerar un dels pioners del turisme a Llançà. Se li va atorgar la Llança d'Or el 1965 i va morir a Barcelona el juny del 1970.

Josefa Parés i Morales (1865-1943)

Va néixer el dia 9 de gener de 1865, filla d'Esteve Parés i Maria Teresa Morales, per tant descendent de part de mare de la família Morales, notaris de l'abat de Sant Pere de Rodes i habitants del Palau de l'Abat.

Segons els llibres de l'arxiu parroquial va casar-se el dia 17 de novembre de 1919, a Barcelona, a Santa Maria de les Puelles, amb Ricard Claret Fàbrega, d'estat vidu, de la ciutat de Girona. El matrimoni establí la seva residència al Palau de l'Abat.

El fet important i altruista que cal destacar fou que va acollir unes religioses vingudes de França, i fundà un col·legi privat en el carrer de l'Església. Després, el 1917 va bastir un gran edifici en el carrer Salmerón, que servirà de col·legi i residència de les religioses. Ella, del seu propi patrimoni, va pagar aquest col·legi, que ben aviat assoliria prestigi amb un ensenyament de qualitat.

Pel testimoni dels exalumnes i per les actes de l'Ajuntament, sabem que ensenyaven amb mètodes molt avançats i feien classes de francès. Aquesta fou obra educativa de la senyora Josefa Parés.

Pel llibre de defuncions, sabem que morí el dia 8 d'octubre de 1943. Va morir de mort natural i sense fills. La seva obra fou l'edifici de Ca les Hermanes, que ha estat enderrocat recentment i el solar convertit en una plaça pública.

Pròsper Pumarreda

*Pere Purcallas tornà a Llança i
va assistir a la festa de
l'11 de Setembre de 1978*

Arcau

*Agapito Sánchez,
amb la seva esposa Berna,
el 1973, a Comarruga*

Vicenç Pumarreda

Pròsper Pumarreda

*El doctor Soler,
en l'homenatge
que se li va dedicar el 1983*

*Mossèn Eduard Trigàs,
Llança d'Or 1964*

Pere Purcallas i Salvà (1884-1980)

Aquest alcalde republicà, mort a l'exili de Mèxic, va néixer el dia 21 d'octubre de 1884, fill de Joan Purcallas i Irene Salvà, ambdós naturals i veïns de Llançà. Va casar-se a l'església de Sant Vicenç, a l'edat de 36 anys, amb M. Lluïsa Farreras, de 24 anys, el dia 1 d'octubre de 1921.

Aquestes són les dades d'aquest llançanenc que serà alcalde de la població en uns anys difícils de la II República. Jove inquiet per la cultura i la política, amb una formació autodidacta, va obtenir la plaça de secretari de l'Ajuntament, fins que amb l'adveniment de la Dictadura de Primo de Rivera, se li va aixecar un expedient en contra de la seva actuació i el 22 de desembre del 1924 se'l suspèn de sou i de feina. L'expedient no va anar a més i les actes de l'Ajuntament diuen que el 5 de setembre del 1925 fou rehabilitat com a secretari interí.

El dia 15 d'abril del 1931 va ésser proclamat alcalde del nou Ajuntament republicà. El 1938 acceptà el càrrec de la Generalitat com a delegat d'Agricultura de Girona. Després de la guerra del 1936-39, visqué l'exili amb tota la família, primer a França, després a Mèxic.

Passats molts anys, vingué a Llançà a visitar parents i amics. Una d'aquestes visites coincidí amb la primera celebració de la Diada de Catalunya, el dia 11 de setembre del 1978, en què es va dirigir novament als llançanencs. Aquell home de més de noranta anys clogué l'acte políticofestiu amb paraules mesurades, pròpies d'un vell polític, però plenes d'emoció. Va morir als 96 anys.

Agapito Sánchez i Córcoles (1905-1982)

Natural de Múrcia, però resident a Barcelona i a Llançà quasi tota la seva vida. Va néixer el 23 de juliol del 1905. Traslladat a Barcelona, allà hi conegué la seva esposa i companya de tota la vida, la senyora Bernabea Forcano.

Molt aviat descobriren aquesta Mar d'Amunt i s'enamoraren de Llançà. Primer van llogar alguna casa de pescadors, tal com feien els primers turistes o els que venien a prendre banys i després van construir la seva casa-torre en el carrer Castellar, més endavant, l'Hotel Berna.

El senyor Agapito, que així se'l coneixia, era un home popular ben relacionat amb tothom, bon *gourmet* i molt amic d'en Lluís Calsina, de Can Narra, essent un dels comensals assidus dels suquets fets per l'avi Lluís.

Ben aviat les seves estades a Llançà es convertiren en projectes de millora. Formà part d'una comissió que s'entrevistà amb l'alcalde Jeroni Feliu, l'any 1951, per fer un programa de millores en el Port i la Vila. El 1965 va inaugurar l'Hotel Berna, posant-li aquest nom en honor a la seva esposa i amb el desig de donar un bon servei als clients.

Amic de músics i artistes, amb qui es relacionava i convidava, com en Màrius Cabré, que repetides vegades fou hoste

del matrimoni Sánchez-Forcano. Una dilatada vida la del senyor Agapito, amb uns anys d'intensa dedicació a Llançà i al turisme, per això podem considerar-lo com un dels prohoms i pioner del turisme a Llançà. Morí a Barcelona el 1982.

Santiago Soler i Boix (1896-1985)

Natural de Palau-saverdera, fill de Joan Soler i Causa i d'Assumpció Boix i Burgall, de Sant Climent Sescebes. Era una família de propietaris rurals que, a més, tenien i regentaven la farmàcia del poble. Així, doncs, la seva infantesa va transcórrer al voltant de medicaments i remeis herbolaris, propis de les farmàcies d'aquells temps.

No és d'estranyar que, en iniciar els estudis superiors, la de Medicina fos la carrera escollida per aquell jove, fill de la farmàcia de Palau. Estudià a la Universitat de Barcelona i, en obtenir el títol de metge, fou destinat a exercir en el poble de la seva mare: Sant Climent Sescebes.

Després obtingué la plaça de metge a Llançà, on establí la seva residència amb la seva esposa, Josefina Vandellós i Solà.

La seva llarga estada va marcar una època i una manera d'exercir la medicina que encara les persones grans enyoren i recorden. En el moment de la seva jubilació, es traslladà a viure a Barcelona amb la seva esposa. Però les vingudes a Llançà eren llargues i sovintejades, instal·lant-se a la seva casa del carrer Hospital, número 8.

Va morir a Barcelona, el dia 11 de juny de 1985, rebent cristiana sepultura el dia següent, en la tomba familiar del cementiri de Palau-saverdera.

Eduard Trigàs i Hermida (1893-1965)

Va néixer a Banyoles el dia 9 de febrer del 1893. Va fer els estudis eclesiàstics en el Seminari de Girona i després obtingué el doctorat de Teologia a la Universitat eclesiàstica de Tarragona. Fou ordenat sacerdot el dia 16 de juny del 1916. Després va exercir de coadjutor o vicari en les parròquies de Massanes, Bordils, Canet de Mar, Pineda i la Bisbal d'Empordà.

Després d'aquests vicariats, exercí de regent a Vilamalla i a Vilafant, fins que el juny del 1939 fou destinat a Llançà.

La seva estada a Llançà, malgrat no ser llarga, sí que va ser en uns anys ben difícils. A més de les mancances d'aliments, alguna vegada va haver de demanar que enviessin farina per poder fer pa per a la festa major. També hi havia els empresonats i condemnats a mort a Girona, pels quals ell va intercedir.

La seva bonhomia i el bon tracte amb tothom foren els trets principals de la seva estada a Llançà. L'any 1964 se li va lliurar la Llança d'Or, com a reconeixement a la seva tasca humanitària.

L'any 1946 deixà Llançà per anar a Calonge i després s'instal·là a Girona com a capellà militar del Regiment d'Artil·leria i de l'Institut Mental de Salt. Va morir el 29 de juny de 1965.

BENVINGUTS NOUINGUTS

FREDERIC RIERA I MALLOL

Luminós. Som pacífics, oberts a la mar, influenciats per l'ambient. Solem ser cordials, francs i hospitalaris. Bons meridionals, alegres, entusiastes, un xic arrauxats i cridaners, ens agrada la gresca, estimem la festa, el nostre país, l'espectacle, el color i la música.

El pagès és feiner; el mariner arriscat desafia la mar i en treu una suggestió d'aventura i de benestar econòmic; el vilatà és inquiet. Tota idea troba ressò en el cor de la gent. L'agricultura és pròspera i els conreus variadíssims: olivars, vinyes, fruiters i hortes són tractats amb molta cura.

Confiats; les portes sempre obertes de bat a bat i, a moltes, hi ha una simple *cataula* per pany. Al tocar sempre es deixava la clau per la banda de fora.

A l'arribar la primera onada de nouvinguts, així era el poble i la seva gent.

Olivenza, Atapuerca, Fonsagrada, Nogales, Campanario, Peralejos de Abajo, Villanueva del Fresno, Puebla de la Calzada, Mazarrón, Ejea de los Caballeros, Calasparra, Casabermeja, Cumbres Mayores, Puebla de Sancho Pérez, Merindad de Sotocuevas...

La fi de la guerra civil, la manca de treball, l'angoixa de no tenir pa i les ànsies de prosperar van determinar l'èxode en massa dels qui varen deixar el seu país per anar a viure i establir-se en un altre. Un fet cert és que darrere la immigració hi ha la necessitat de fugir per cercar la llibertat i guanyar-se el pa a un altre país. Això ens va plantejar –als autòctons– quins eren els límits, si és que n'hi podia haver, de la nostra solidaritat vers aquells que cercaven en el nostre poble una esperança de vida i benestar que mai no trobarien en el seu.

En assumir aquesta arribada de nouvinguts, no podia ser per a nosaltres solament un problema de mà d'obra. No es podia oferir treball sense garantir simultàniament condicions de vida dignes. Llavors, vist des d'aquesta perspectiva ja no es tractaria d'un fet puntual de solidaritat sinó, en tot cas, d'interès i de conveniència.

Rastrojo, Cabello, Cansado, Cantalapiedra, Mena, Contreras, Sánchez, Palacios, Aunió,

Ladero, Correa, Infante, Motera... La immigració de gent provinent de zones rurals –la majoria dels que arribaren ho eren– era origen d'efectes de refús, fins i tot podria donar-se el cas de situació representativa, clara, de marginació per a alguns. Era cert que part de la població va percebre que la presència de nouvinguts comportaria no únicament conflictes de convivència, sinó fins i tot de competència deslleial en els terrenys laboral, econòmic, cultural... Per a la majoria, hi va haver dificultats d'adaptació, naturalment. Era un poble estrany, de parla diferent, i era qüestió d'adaptar-se al tarannà d'aquest poble. La llengua, la cultura i la història era desconeguda per a ells. Però això no va obstaculitzar que haguéssim de ser conscients que la realitat no és solament de la manera que un la veu, sinó també tal com la perceben els altres. Crec que així va ser.

El turisme, fenomen social pel qual el nostre poble estava especialment capacitat, a causa de les seves condicions naturals i la seva situació geogràfica, va crear un sector econòmic d'una importància decisiva per al futur del poble. Amb el desenvolupament turístic va començar la puixança econòmica per a tothom. De la feina, no calia ni parlar-ne. La construcció, l'hostaleria, la restauració, les Mines Carmina, absorbia tota la mà d'obra. Trobar treball no era gens problemàtic. El treball era intens i s'incrementava dia a dia. Es feien més hores que no té un rellotge, fins a les dotze hores diàries, dissabtes, diumenges i dies feiners. Els nouvinguts foren, també, uns pencaires. Ningú no regala res per res, és evident, però a hores d'ara la majoria té una situació més que envejable, l'habitatge, bona situació econòmica i fins i tot, alguns, fills universitaris.

Era cert que assolir un benestar a nivell de necessitats vitals no era suficient. Era precís, a més a més, fer de la vida un tot en el qual res pogués retallar la possibilitat de cadascú. De seguida fóra clar –per a ells– allò dels catalans “que de les pedres en fan pans” i “la parelleta i prou”...

La integració no pot ser mai total, per raó de la diversa identificació i participació dels diferents que

hi són vinculats, i d'ací els conflictes, factors de disgregació. En una situació poc conflictiva, l'acceptació dels valors normatius de convivència i dels compromisos establerts entre els grups interessats garanteix la dinàmica integrativa; altrament, la integració només pot ser mantinguda forçadament, amb la consegüent supressió de la independència dels elements implicats. D'ací ve el sentit negatiu que, tan sovint, marca aquest terme tècnicament poc precís i operacional, d'altra banda.

Durant molts anys hem fet un esforç addicional per integrar els novinguts a la llengua, als costums, però a hores d'ara el concepte d'integració, majoritàriament, ha passat a la història. Atès que la immigració ha estat tan massiva, i com que han canviat les formes de vida, a partir d'un moment donat les maneres i la personalitat social és més uniforme amb la resta de l'Estat espanyol. La barreja de nadius –en minoria– i dels immigrants i els seus descendents –en majoria– han conformat el territori i ja

es pot viure, treballar, estimar, sense parlar català. La situació és grotesca de tan capgirada. Qui hauria d'estar empenyat, qui hauria d'haver posat els punts sobre les is, ja fa temps i amb contundència, som els que veiem que el català a cada bugada perd un llençol.

Passegeu-vos per qualsevol indret del poble, escolteu les converses de grups de persones, entreu en un bar, en un restaurant, escolteu quina llengua és la prioritària: el castellà. Un indret habitual per a mi, de quatre a cinc de la tarda. Quatre jugadors de baralla. Tres autòctons i un novingut. Discussions per una jugada gens correcta de part d'un d'ells. Acaben la discussió, tots parlant el castellà. El novingut porta més de trenta anys vivint al poble, amb dona catalana i fill i nét catalans.

La integració pot ser més bona o menys bona, però malgrat tot, avui, aquí, segur que ha estat suficient.

PUNTS DE PROCEDÈNCIA DE LA IMMIGRACIÓ ESPANYOLA A LLANÇÀ

Encara que no pot significar una dada exacta –pensem que alguns dels vinguts d'arreu de l'Estat ja no hi són–, hem volgut fer un repàs a l'actual padró d'habitants per determinar on van néixer els llançanencs d'ara. Hem tingut en compte només les localitats a partir de deu inscrits. Aquest és el resultat pel que fa als espanyols, exceptuant Catalunya.

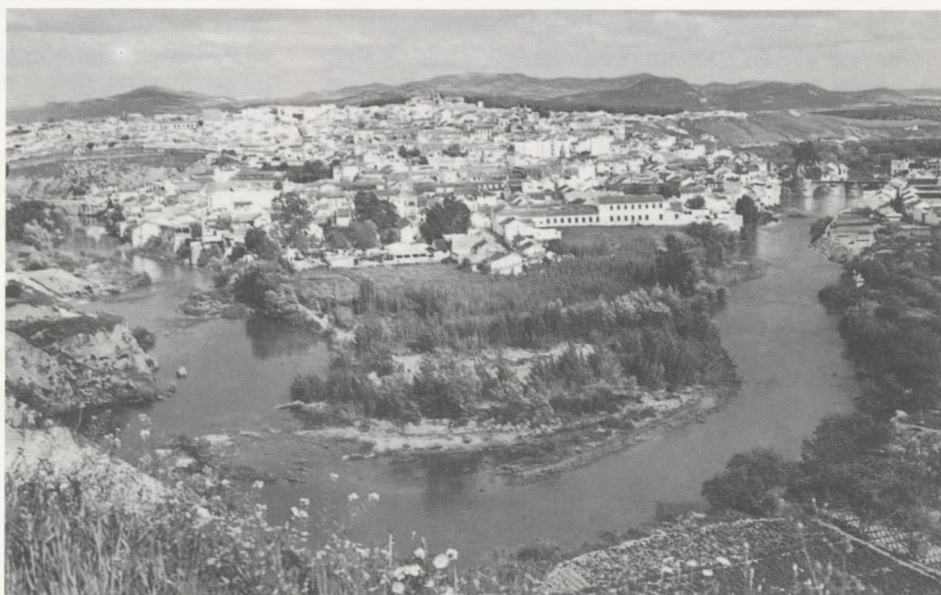
Cumbres Mayores (Huelva)	54
Villanueva del Rosario (Málaga)	48
Badajoz	46
Rosal de la Frontera (Huelva)	27
Puebla de Sancho Pérez (Badajoz)	25
Nogales (Badajoz)	20
Málaga	13
Peralejos de Abajo (Salamanca)	12
Puente Genil (Córdoba)	11
Oliva de la Frontera (Badajoz)	11
Antequera (Málaga)	10
Dos Hermanas (Sevilla)	10
Zorita (Cáceres)	10
Donosti/San Sebastián	10

Cecidia: Francisca Guillén

*Plaza de España
de Puebla
de Sancho Pérez*

**Tres poblacions
on han nascut
molts dels
actuals
llançanencs**

*Vista panoràmica
de Puente Genil*

Cecidia: Belén Rodríguez

Cecidia: Celia Dorrego

*Avenida Juan Molina,
de Villanueva del Rosario*

CATALUNYA, ELS EMIGRANTS I LA NOSTRA LLENGUA

ENRICA HERAS I BORRELL

Catalunya no pot entendre perquè alguns elements del Govern Central, sistemàticament, agredeixen, combaten i intenten arraconar la nostra llengua. Per justificar-se recorren a arguments sense cap consistència; discriminació del castellà a casa nostra i no sé quantes fal·làcies més.

Només cal contestar-los: Aneu al cinema, compreu premsa, poseu canals de ràdio i televisió, llegiu rètols i senyalitzacions i us adonareu que la majoria de tots ells s'expressen en un idioma aliè al nostre: el castellà. No cal, però, perdre el temps a discutir-los un fet tan evident. Només cal suggerir-los que s'assossequin, que es tranquil·litzin, que no perdin un temps productiu que tanta falta els fa per controlar el timó d'una nació atapeïda d'esculls. Senzillament, volem recordar-los que el català té unes arrels tan profundes que cap temporal, vingui d'on vingui, no podrà minvar la seva vitalitat, la seva fermesa, la seva resistència i el seu tremp.

Dit això, girem-nos cap a casa nostra. Malgrat que hi viuen moltes i moltes famílies vingudes de distints indrets de la península, potser no totes són conscients que el seu testimoni és la millor referència positiva per desmentir uns arguments sense cap solidesa i per fer-los saber que no té cap sentit atropellar i condemnar el català.

Emigrants

Cap als anys 60, una onada d'emigrants d'arreu d'Espanya va arribar a Catalunya. S'allunyaven de les seves llars, dels amics i familiars pressionats per un sistema de vida que no respectava les seves necessitats més elementals: dret al treball, honoraris honestos, cultura per als seus fills i consideració a la dignitat humana. Imaginem-nos com devia ser de terrible allunyar-se per sempre més de les seves arrels, de la seva terra, del seu cel, de les seves places i carrers, del seus veïns, dels seus familiars... Quanta tristesa inundava els seus cors, quanta por davant d'un panorama desconegut, d'una llengua que no coneixien i d'un tarannà tan diferent del seu. Pensaven, potser, que aquí hi trobarien hostilitat i indiferència.

No. A Catalunya hi varen trobar una mare adoptiva que els obria els braços, braços que la mare biològica, en aquells moments, els havia tancat. Amb el temps varen trobar feina i consideració. Els seus fills varen entrar a l'escola, fet que la majoria de pares mai no havien assolit en els seus pobles respectius.

Varen passar els anys i la integració va ser gairebé total, i dic gairebé perquè alguns d'ells no acabaven d'entendre que, per l'absoluta i total adaptació al nou país, els mancava fer l'esforç d'aprendre la

Grup de les classes d'adults de català, curs 1997-1998

nostra llengua que també, des d'aquell moment, era la seva. Saber parlar, llegir i escriure el català no vol pas dir, de cap manera, renunciar a la llengua dels seus avis. Només vol dir enriquir el bagatge cultural, només vol dir fer un gest d'agraïment i de solidaritat de cara a un poble que els obria les portes de bat a bat en un moment crucial de les seves vides.

La cultura ens ajuda a madurar més de pressa i créixer en vigor perquè mai no ens sentim indefensos davant d'una societat que ens tracti sense cap consideració. Pensem, doncs, que tots haurien de parlar les dues llengües, el català i el castellà, tal com fem nosaltres.

El català per a adults a l'escola Pompeu Fabra

Sortosament, a cada curs hi ha més alumnes que s'interessen per aprendre a parlar i escriure correctament la nostra llengua. Hi ha catalans i castellanoparlants, una barrija-barreja simpàtica i encoratjadora.

Encara, però, n'hi hauria d'haver molts més. Recordo amb gran afecte i tendresa un alumne privilegiat, en Paco Pérez. Malauradament ens ha deixat.

Tothom l'estimava i la seva mestra n'estava orgullosa. Molt malalt, no deixava d'assistir a classe. Quan el veia entrar a l'aula, li donava la benvinguda amb un somriure humitejat de tristesa. La teva presència, Paco, em pagava amb escriure la meva pedagogia. La teva manera de fer m'obria un gran horitzó d'esperança. A través teu, albirava un país de germanor, una terra en què els d'aquí i els d'allà enfortien la raça i els recels es feien fonedissos.

Aquesta Catalunya és la que tots voldríem. Una Catalunya poblada de molts Pacos. Tu eres el paradigma que jo voldria fer entendre a les famílies arrelades, ja fa molts anys a la nostra petita nació. Dins el teu esperit hi batejava el castellà i el català. Totes dues llengües hi cabien, totes dues llengües hi eren reflectides i estimades. I aquest maridatge s'hi generava amb absoluta normalitat, sense ni adonar-te'n. Així era la personalitat d'en Paco. Que serveixi a tots d'exemple a seguir. L'hospitalitat sense fronteres que ofereix Catalunya ha de desvetllar reconeixement i respecte.

Benvingudes les persones que estimen el petit país on els seus fills i els seus néts han obert per primera vegada els ulls a la vida. Aquestes persones són catalans. Aquestes persones han deixat de ser emigrants. No ens hem de cansar de repetir-ho.

LLANÇÀ: ALCALDES DEL SEGLE XX

Rafael Balló i Parés (1899-1903)
 Josep Iler i Xaubet (1904-1905)
 Joan Bonareu i Barris (1906-1908)
 Pere Calsina i Balló (1909-1915)
 Jaume Barris i Purcallas (1916-1920)
 Benet Heras i Cortada (1920-1922)
 Vicenç Déu i Salvà (1923)
 Josep Iler i Xaubet (1923)
 Ricard Claret i Fàbrega (1924-1925)
 Vicenç Déu i Salvà (1926-1927)
 Ricard Claret i Fàbrega (1927-1928)
 Pere Castelló i Ferrer (1929)
 Jaume Purcallas i Salvà (1930)
 Pere Purcallas i Salvà (1931-1935)
 Joaquim Molins i Pujades (1935)
 Pere Castelló i Ferrer (1939) (president
 Comissió Gestora)

Francesc Mallol i París (1939)
 Joaquim Falcó i Riera (1939-1944)
 Víctor Giralt i Arnau (1945) (alcalde accidental)
 Jeroni Feliu i Pla (1945-1953)
 Josep Coll i Costa (1953-1956)
 Joan Ricart i Calverol (1958)
 Pere Negre i Grau (1958-1961) (alcalde interí)
 Joan Ricart i Calverol (1961-1963) (alcalde
 accidental)
 Jeroni Feliu i Pla (1963-1965)
 Ricard Suñer i Espadaler (1965-1977)
 Joaquim Pey i Serriñana (1977-1979) (alcalde
 en funcions)
 Josep M. Salvatella i Suñer (1979-...)

**Del llibre *Llançà, notes històriques*,
 de J. Clavaguera i Canet**

AQUELL LLANÇÀ DELS ANYS QUARANTA

RAFAEL BORRÀS

Durant els primers moments d'aquella llarga postguerra la vida quotidiana queda marcada per aquelles classificacions que donaren les autoritats, considerant a la gent com a *"desafecto, indiferente, no desafecto, afecto o adicto"* al règim i que afectaren tant a pares com a educadors i a tothom en general.

Després d'aquella *"gloriosa liberación"* es començà a perfilar el nou règim nacionalcatolista amb la seva pròpia música de fons, el *Cara al Sol*, l'*Oriamendí*, l'*Himno a la Legión*, i, és clar, l'*Himno Nacional*. Alguns no volen recordar-ho, altres en parlen amb gran coneixement, però encara ara provoca controvèrsia; és per aquesta raó que crec millor marcar unes frases testimonials i deixar a l'anonimat les persones que les visquen.

"Ens dèiem Pedro, Juan, María... els noms seguien la tradició familiar. El padrí imposava moltes vegades la seva voluntat"

Els pares a l'hora de batejar els seus fills, havien de posar noms que figuressin en el santoral de l'Església catòlica. Això de la nomenclatura fou molt vigilat, el Consistori prengué l'acord de canviar noms de carrers, com ara el carrer Pi i Margall que va passar a dir-se *De los Caídos*; el de la Muralla, *General Mola*; el carrer Fernández i Fermín Galán s'anomenà *José Antonio Primo de Rivera*, i també la plaça de la República, *Plaza del Generalísimo*.

En moltes esglésies o a prop d'aquestes es col·locaren rètols on, conjuntament amb el nom de José Antonio, hi constaven tots els noms dels morts de l'exèrcit de Franco.

"Anàvem molt alerta en dir paraules gruixudes"

El respecte s'imposà i es prohibiren moltes coses, com blasfemar i difamar. Se saludava molt i amb correcció al mestre, al capellà, al metge, etc... De vegades, depenia del lloc on un es trobava, estaves obligat a

Retallable infantil, amb l'uniforme de la Falange

realitzar el *"saludo nacional"*, se saludava la bandera nacional, la de la Falange. També es cridava amb correcció, sobretot els *"vivas nacionales"*.

"A l'escola estàvem separats els nens de les nenes i jugàvem en patis diferents, elles tenien dones com a mestres i nosaltres, homes"

Els separaren per decret, acabant amb el sistema de la coeducació que establí el Govern de la República i ho justificaren com a *"contrario enteramente a los principios religiosos del Glorioso Movimiento Nacional, y por tanto de imprescindible supresión por antipedagógico y antieducativo"*. Així reberen una formació diferenciada, enfocada a cadascun pel paper social que li corresponia, no en funció de les seves capacitats, sinó en virtut del seu sexe. Els nens ocuparien en el futur d'aquella Espanya llocs de treball ben diferenciats als de les nenes, elles per poder trobar feina era necessari fer el denominat *"Servicio Social"*.

"Moltes coses les apreníem cantant"

Es cantava entrant i sortint del col·legi, en les festes religioses, que eren moltes, i s'aprenia cantant la taula de multiplicar, la llista dels reis gots, la llista dels manaments i dels sacraments, la llista dels pics més alts i dels rius més cabalosos d'Espanya, quedant tan marcat a les ments dels petits que el temps no ha aconseguit esborrar-les.

"S'intentava que no tot fos penós i es maquillava la situació amb moltes festivitats"

Se celebraven dies d'ardor patriòtic i religiós com el *Día del Caudillo*, el *18 de Julio*, el *Día de la Hispanidad*, el *Día de la Fe*, el *Día del Dolor*, el *Día de la Canción*, el *Día de la Liberación*, el *Día de la Madre*, el *Día de la Juventud*, o el *Mes de María* amb el seu corresponent rosari, el Dimecres de Cendra, i la seva cendra, i sobretot la Quaresma amb els seus dies de dejuni i abstinència en una vida marcada pel dejuni i l'abstinència.

"Quan el mestre et clavava un mastegot no ho podies explicar al pare, ja que en podies rebre un altre per part del progenitor. I marxàvem calents cap a casa, que feia prou falta en una època que fins i tot la climatologia era dura"

Feia més fred i anàvem mal abrigats. Un fred que feia més dolorós el cop de regla als dits dels alumnes més entremaliats. Un fred que quedava marcat a les mans o a les orelles en forma de penellons, que picaven de debò quan el mestre optava per l'estirada d'orelles.

“Per protegir-nos de la pluja ens col·locàvem un sac al cap, en el vestir no hi havia gaires diferències”

Amb la roba, com amb el menjar, es feien miracles. Els germans petits heretaven la roba dels més grans. La roba es reutilitzava, els abrics i les jaquetes es giraven igual que els colls de les camises, que no eren tan noves com deia l'himne. Quan es feien uns pantalons hi deixaven més roba i s'anava modificant la costura conforme el nen anava creixent. Els retalls es guardaven per a quan es desgastava la roba pels colzes o genolls, i s'apedaçava una i altra vegada.

“A la postguerra els caps del Movimiento anaven mudats, encara que també durant la guerra n'hi havia molts de *disfressats*”

S'observava que als governants els agradava la uniformitat, em refereixo en el vestir. No eren únicament els militars i els falangistes els que portaven uniforme, els nois del *Frente de Juventudes* o les noies de la *Sección Femenina* o *Auxilio Social*, els conductors, els cobradors, els empleats del ferrocarril, etc...

“Quan les campanes tocaven l'albat, tots, fins i tot els més menuts, ja sabien què significava: la mort d'un infant”

Les malalties que afectaven més als nens eren la diftèria, el xarampió, la disenteria, la pulmonia, i sobretot la més mortífera, la gastroenteritis o diarrea, anomenada vulgarment caguetes, que s'intensificaven sobretot durant els mesos d'estiu, deixant els més menuts completament deshidratats.

El tifus provocà vertaders estralls al Port de la Selva; va ser la malaltia més popular de la postguerra, la que més

creixia els primers anys, fruit de les poques comoditats higièniques, bàsicament pel consum d'aigües contaminades. L'aigua del pou rebia les filtracions de basses on es deixaven tota classe d'excrements. Però no va ésser la més mortal de les malalties de l'època.

La tuberculosi fou una de les grans plagues d'aquells temps, a molts llocs morien víctimes del bacil de Koch, petits i grans, fins a l'arribada de l'estrectomicina, (producte molt preuat en el mercat negre i l'estraperlo, pagant-se quantitats com 90 pessetes/gram); l'únic remei era repòs, aire fresc i bons aliments, que era el que més faltava.

“El català el parlàvem entre nosaltres, en el joc i en les converses familiars, però a l'escola havíem de parlar en castellà”

Dintre les aules de les *Escuelas Nacionales* el castellà s'aplicava amb rigor durant els anys quaranta. Amb justícia s'hauria de dir que el clergat, ja des dels principis dels cinquanta utilitzà la llengua catalana en la catequesi i en molts cants religiosos hi havia una certa permissivitat, labor educativa que juntament amb altres com l'esport, el teatre, el cinema, etc, canvià radicalment els infants i adolescents. Es pot dir sense por a equivocar-se, que aquest fet marcà un salt cultural a la vida llançanenca que afectà decisivament en el desenvolupament social de les properes dècades.

Aquells moments marcaren profundament, i condicionaren les vides d'aquella gent. Les referències a aquells temps tan durs varen romandre en el record i en la seva austera manera de viure, que mantingueren fins i tot quan arribaren temps millors.

La secció de nens de la “Escuela Nacional de Llansá” dels primers quaranta

FOTO

PUMAREDA

SERVEI PROFESSIONAL

C/ Major, 6
Tel. 972 38 01 45
LLANÇÀ (Costa Brava)

Bar
Cafeteria
Gelats
Còctels
Música ambiental

**Pati
Blanc**

C/ Rafael Estela, 8
LLANÇÀ

FIAT

Alfa Romeo

GARATGE PUESTA A PUNTO

C/ Camprodon, núm. 8
Tel. 972 12 06 75
LLANÇÀ (Girona)

RESTAURACIONS POLÈMIQUES A PROPÒSIT DE SANT PERE DE RODES

JOAN BADIA-HOMS

La restauració de Sant Pere de Rodes ha estat motiu d'una forta polèmica. La premsa se n'ha fet ressò i ha estat objecte d'un mogut debat al Col·legi d'Arquitectes de Girona. Un debat que, per a mi, va ser molt aclaridor i força sorprenent en certs aspectes. Hi vaig acudir convençut que la intervenció dels

restauradors mereixia ser defensada en línies generals, exceptuant, és clar, solucions puntuals discutibles o clarament desencertades. Algunes opinions dels dos representants de l'equip restaurador, assistents al debat, foren francament inesperades. L'arquitecte manifestà que el projecte havia

F. Ribera

Arxiu

L'any 1962, l'heura cobria les parets del claustre de Sant Pere de Rodes, que han estat eliminades en la darrera restauració. A la dreta, el mur que ja no existeix sobre l'ala de ponent de Sant Pere tenia una sèrie d'arcs de descàrrega ben interessants (fotografia del 1972)

estat “un assaig, per sort reeixit” (Sant Pere de Rodes, “conillet d’Índies”?). L’arqueòleg afirmà que el monument ha estat valorat i estimat pels intel·lectuals i estiuejants de la capital, però que els habitants del seu entorn més aviat el menyspreaven (aquest és un tema que mereix més espai, m’agradaria comentar-lo en una altra ocasió). Val a dir que els membres de l’equip restaurador es trobaren amb un ambient quasi hostil. Potser aquesta circumstància els impedí de matisar les seves opinions. No voldria oblidar que també figuren entre els responsables de la restauració de l’església de Santa Helena, dins del mateix conjunt monumental, que, al meu parer, ha estat modèlica, sense possible crítica.

Les restauracions dels grans monuments solen presentar aspectes controvertits i la de Sant Pere de Rodes no podia ser una excepció. La meua opinió –i procuraré ser breu– és que s’hi han aconseguit

alguns encerts indubtables, en especial a tot l’àmbit de l’església (pavimentació, accés a la cripta, il·luminació...), també en la conservació de restes arqueològiques visitables i, sobretot, en la visió i circulació dels dos claustres – preromànic i romànic –, encara que aquest sigui un dels punts que ha generat més polèmiques.

En canvi, considero francament desencertada la “reconstrucció” de les parts arruïnades del claustre romànic, amb la introducció de materials moderns, d’una agressivitat inadmissible. A més s’han eliminat els murs que es dreçaven sobre els costats de tramuntana i de ponent d’aquest claustre –el darrer molt interessant– que il·lustraven sobre el creixement en alçada del complex monàstic en èpoques tardanes. En aquest cas, s’ha seguit un criteri que es contradiu amb el manteniment de les “Sagristies noves” (s. XVIII) i amb la solució donada al “palau de l’Abat”, obra d’un altre equip de professionals.

*Hollywood? No.
Són les ruïnes
de Sant Martí de Vallmala
després del maquillatge*

El patrimoni veritablement maltractat

Les normes emanades dels congressos internacionals sobre conservació i restauració de monuments són prou ambigües i genèriques. Permeten diversitat de solucions: *Els elements destinats a reemplaçar les parts que manquin (en el monument) han d'integrar-se harmònicament en el conjunt, però distingint-se a la vegada de les parts originals a fi que la restauració no falsifiqui el document de l'art i de la història* ("Carta de Venècia", 1964).

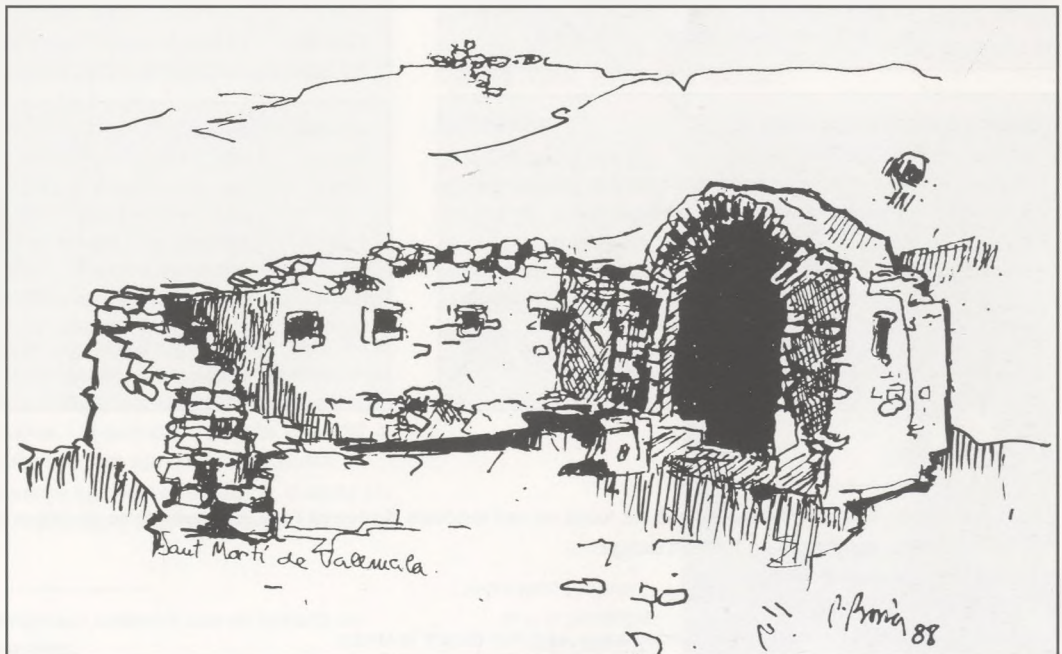
Les restauracions en monuments legalment protegits a nivell nacional (Sant Pere de Rodes, la Ciutadella de Roses) és fàcil que generin controvèrsies, però serà sempre dins d'un nivell qualitatiu. Són projectes encertats o parcialment discutibles, però els seus autors són bons professionals. Han passat els filtres de les comissions del patrimoni creades amb aquesta finalitat.

Hi ha, però, un sector del patrimoni monumental que ha estat autènticament i veritablement maltractat, degradat, fins i tot insultat, mitjançant intervencions de *restauració* encapçalades per incompetents, gairebé sempre plens de bona voluntat. Són els edificis que no tenen cap nivell de protecció. En molts casos són d'interès superior als catalogats o protegits: les restes de poblats, castells, moltes esglésies i capelles, sovint en llocs abandonats. Per exemple, les esglésies preromàniques o d'un romànic primitiu són d'una fragilitat molt gran; una intervenció irresponsable pot elevar-los-hi tot el seu

extraordinari interès històric, artístic i cultural. A l'Empordà en tenim un bon repertori. La desprotecció legal les deixa al lliure albir d'aquests restauradors voluntaris que poden fer destrosses irreparables, de vegades amb subvencions oficials. Quan s'hi afegeix algun il·luminat que vol salvar tot el patrimoni del país, els efectes poden ser fatals. El més trist és que la majoria dels participants esmercen temps i il·lusions en una tasca que creuen molt positiva, en "fer país".

En tenim exemples ben propers. Les ruïnes de les esglésies del Terror i de Vallmala, a Llançà, havien d'haver estat consolidades després d'elaborar uns bons projectes, sense inventar-se arcs ni façanes... A Baussitges (Espolla) hom destruï la necròpoli medieval arrasant el terreny amb una màquina excavadora... Podríem esmentar altres casos, però el de Sant Miquel de la Cirera (Cabanelles) ha estat molt comentat: una església ruïnosa que es va reconstruir amb ampolles buides (i amb diners públics). No cal insistir més.

Venim d'una llarga dictadura militar. No hi hagué ruptura. Els edificis antics de caràcter militar –grans, petits o insignificants– són protegits per sistema; no ho són pas els d'arquitectura civil i religiosa. Amb tants anys de democràcia i d'autonomia no hem estat capaços d'evitar els disbarats que comentàvem. Encara es poden fer impunement "restauracions" pintoresques en monuments no protegits. Uns edificis que poden ser d'una importància cabdal, com a testimonis del nostre art autòcton, del nostre passat.

L'església de Vallmala abans del pas dels salvadors del patrimoni

DEU ARBRES NOSTRES

ESTHER SÁNCHEZ I GARRIGA

Hi ha estacions de l'any on la presència dels arbres es fa més notable que en d'altres. Especialment si pensem en l'estiu, quan anem passejant pel poble buscant l'ombra. Però la personalitat dels arbres es fa palpable sempre.

Si recordem la tardor, de seguida ens vénen al cap pensaments romàntics i ho associem amb els canvis de colors que experimenten les fulles. Durant l'hivern, quan molts arbres sembla talment que estan dormint, no podem més que admirar-los tot veient com lluiten enèrgicament contra la tramuntana per mantenir-se aferrats al substrat. I a la primavera, quan comencen a sortir les primeres flors, llavors comprovem que nosaltres també formem part d'aquest espectacle ple de vida.

A Llançà podem gaudir d'una considerable diversitat d'espècies arbòries, algunes autòctones i d'altres implantades. Malauradament en el cas d'algunes espècies, com la figuera i el tamarü, el nombre d'exemplars és molt reduït tot i presentar un nivell alt d'adaptació al medi.

Tot seguit, faig menció a un grup, no massa nombrós, d'espècies d'arbres que trobem en el terme municipal. Les he escollides més per raons sentimentals que no d'altra mena i les he agrupades segons si perden o no totes les fulles a la tardor.

Arbres de fulla perenne¹

Alzina (*Quercus ilex subsp. ilex*)

Alçària: Fins a 20 m.
Flors: Masculines (ament² groc) i femenines en el mateix arbre.
Fruit: La gla.
Fulles: De 3-7 cm. Dentada i amb forma lanceolada. De color verd per l'anvers i blanquinós pel revers.
Curiositats: Fusta molt dura utilitzada per a fer eines. La gla ha format part durant molt temps d'un aliment important d'elevat valor energètic per al bestiar.

Xiprer (*Cupressus sempervirens*)

Alçària: Fins als 30 m.
Flors: Masculines (color groguenc) i femenines (color verdós).
Fruit: Pinyes arrodonides (de 2-4 cm diàmetre).
Fulles: Aprox. 1 mm, oposades i de forma d'escama.
Curiositats: Originàriament prové d'Orient. És típic trobar-lo als cements mediterranis. Hom diria que amb la seva forma esvelta assenyala el camí de les ànimes cap al cel. També són freqüents en els camps de conreu per disminuir l'impacte del vent sobre els cultius.

Joan M. Pau

El pi del pont de Madres, un clàssic del nostre paisatge

Pi pinyer (*Pinus pinea*)

Alçària: Fins uns 20 m.
Flors: Les masculines presenten unes fulletes semblants, a escames i molts estams³ disposats en forma d'hèlix. Les femenines formen inflorescències⁴.
Fruit: Pinyes arrodonides (8-15 cm de llarg), amb pinyons.
Fulles: Agrupades de dos en dos (8-15 cm).
Curiositats: Avui s'utilitza la seva fusta principalment per a la construcció i com a massa de paper; però abans s'usava en la construcció de vaixells i les travesses de tren.

Arbres de fulla caduca⁵

Pollancre (*Populus nigra*)

Alçària: Fins a 30 m.
Flors: En aments. Les masculines de color vermellós i les femenines verdoses (dioic).
Fruit: En càpsula i llavors amb filaments sedosos.
Fulles: De 4-10 cm. Forma triangular i dentada.
Curiositats: La fusta s'utilitza per a pasta de paper, caixes de fusta, etc.

Ametller (*Prunus dulcis*)

Alçària: Fins a 7 m.
Flors: Blanques i rosades. Al pertànyer a la família de les rosàcies, presenta 5 pètals i 5 sèpals.
Fruit: L'ametlló, que presenta la llavor al seu interior la qual anomenem ametlla.
Fulles: Fins a 10 cm, lanceolades, dentades.
Curiositats: La producció d'ametlles és molt variable, ja que floreix molt aviat (febrer-març) i les gelades poden ocasionar molta pèrdua de flors.

1. Perenne: Es diu d'aquells arbres en què les fulles es van renovant durant tot l'any, no cauen totes de cop a la tardor.

2. Conjunt de flors agrupades en forma d'espiga.

3. Òrgan fèrtil masculí de les flors.

4. Conjunt de flors agrupades.

5. Arbres de fulla caduca implica que perden totes les fulles durant la tardor.

Plàtan (*Platanus híbrida*)

Alçària: Fins a 30 m.
 Flors: Masculines i femenines al mateix arbre. Forma de bola.
 Fruits: Forma de bola marró.
 Fulles: Grans que presenten lòbuls dentats.
 Curiositats: Es tracta d'un híbrid, és a dir, format per una espècie americana i una oriental.
 Molt adient per estar en places, parcs, carrers...

Figuera (*Ficus carica*)

Alçària: Fins a 4 m.
 Flors: Masculines i femenines en arbres diferents. Les flors es desenvolupen en l'interior d'un receptacle.
 Fruit: La figa.
 Fulles: De 10-20 cm, peludes i aspres.
 Curiositats: El receptacle floral esdevé carnós i cadascun dels petits grànuls del seu interior és un fruit. Per tant, el conjunt de tots els fruits és el que anomenem figa.

Olivera (*Olea europaea*)

Alçària: De 5 a 12 m.
 Flors: Blanques, agrupades en forma de raïm.
 Fruit: Oliva, comestible.
 Fulles: Oposades, allargades, verdgrisenques tot i que pel revés són lleugerament més blanques.
 Curiositats: L'olivera en estat salvatge s'anomena ullastre. Presenta una mida inferior i espines a les branques.

Desmai (*Salix babylonica*)

Alçària: Fins a 20 m.
 Flors: En aments. Les masculines i femenines en arbres separats (dioic).
 Fruits: En forma de càpsula. Llavors amb filaments sedosos.
 Fulles: Fins a 25 cm, allargades, lleugerament dentades.
 Curiositats: Originari de la Xina. El nom li ve per les branques penjants que li donen un aspecte desmaïat.

Tamariu (*Tamarix sp.*)

Alçària: Fins a 5 m.
 Flors: Blanques o amb tonalitats rosades, amb 5 pètals i 5 sèpals.
 Fruits: Càpsula amb llavors que presenten un plomall de pèls.
 Fulles: De 2-3 mm, ovals i lleugerament en punta.
 Curiositats: Viu prop del mar, en sòls amb poc substrat i elevada riquesa de sals.
 Admirable per la seva capacitat d'adaptar-se als terrenys salabrosos de la costa.

En el nostre terme municipal gaudim de muntanya, vall i litoral. Aquesta diversitat d'hàbitats permet que tant els animals com els vegetals que hi habiten puguin manifestar característiques molt específiques i clarament diferenciables. Un exemple d'aquesta diversitat la veiem en les fulles dels arbres que hem esmentat anteriorment.

Els arbres de fulla perenne que hem citat (l'alzina, el xiprer i el pi pinyer) han evolucionat i sobreviscut amb aquesta peculiaritat: la

presència de les fulles tot l'any. Mantenir el fullatge els ha permès aprofitar més la llum del sol. Per tant, no caldrà produir novament totes les fulles a la primavera. És tracta, doncs, d'una alternativa energètica que implica un gran estalvi. Mirant una mica més detingudament l'aspecte de les fulles d'aquests tres arbres veiem com el xiprer té fulles petites i que envolten tota la branca. Així, doncs, s'aprofita millor la llum en tots els seus angles. Al mateix temps la forma és lleugerament corbada i aquest fet els permet retenir millor l'aigua en el seu interior.

L'alzina, d'altra banda, presenta fulles molt dures a causa de les capes de cutícula⁶ que la protegeix davant les pèrdues d'aigua. La coloració també ens parla d'un factor d'adaptació ja en la part del revers, s'hi aprecien uns pèls vegetals que, igualment com en els animals, fan d'aïllant tèrmic i disminueixen l'evaporació. El darrer exemple correspon al pi. Les seves fulles, llargues i estretes, són considerablement fortes, ja que estan recobertes d'una gruixuda capa de cutícula. La limitació de les dimensions de la superfície li permet retenir millor l'aigua.

Però no tot són avantatges per als arbres perennifolis. El fet de tenir fulles tot l'any implica una major exposició a les inclemències externes. Així doncs, hauran de lluitar contra els factors externs, i veuran per tant disminuïdes les seves defenses i seran més vulnerables a malalties víriques vegetals i a la pol·lució ambiental. Un altre factor a tenir en compte és l'elevada consistència de les fulles revestides de capes impermeables o protectores. Això dificultarà els processos de descomposició de la matèria vegetal que arriba al sòl, comportant un retard a l'hora de reincorporar els minerals al substrat.

Els arbres de fulla caduca presenten normalment fulles de mida més gran i aleshores la superfície exposada al sol també és superior. Així aconsegueixen que durant el temps que tenen fulles l'evaporació sigui molt elevada, però al mateix temps també augmenta el poder d'absorció d'aigua i sals minerals per les arrels. És lògic, doncs, que aquestes espècies arbòries es trobin a la vall i, si és possible, prop de la ribera; i no tant en les zones de muntanyes.

Els arbres caducifolis aconsegueixen recuperar una gran part dels minerals extrets del sòl quan cauen les fulles. Bacteris, fongs, insectes, entre d'altres organismes, ajuden a la descomposició. Aquesta és ràpida i eficaç, permetent que al finalitzar la tardor, gran part dels elements que composaven els materials vegetals hagin tornat a formar part del sòl. Hom podria dir que l'arbre s'adoba a ell mateix.

A l'igual que les fulles juguen un paper important en la forma de vida adoptada per les diferents espècies d'arbres, també ho són les flors, les arrels, els fruits, les llavors, etc. Podríem parlar-ne en una altra ocasió. És un tema fascinant.

Bibliografia:

STRASBURGER, E.;
 NOLL, F.; SCHENCK, H.;
 SCHIMPER, A.F. *Tratado de Botánica*. Ed. Marin, 1984.
 PASCUAL, Ramon. *Guia dels arbres dels Països Catalans*. ECSA, 1999.

Lledoners i xiprers en un paratge llançanenc

6. Capa impermeable, complexa i resistent, que es diposita en la part més externa de les fulles.

VINYES DE PÀMPOLS VERDS I GROCS

SANTI COLL

És una dèria que tinc des de fa anys, provinent, de ben segur, de les meves arrels de nét i besnét de vinyataires. El meu avi Jaume es trencava l'esquena treballant, nit i dia a la vinya. Es pot ben dir que d'homes com ell la nostra comarca n'ha estat farcida durant segles i que, encara avui, la vinya constitueix una de les riqueses que més hauríem de procurar preservar. La dèria sobre la qual feia referència no és cap altra que la modelació del paisatge que el conreu dels ceps va convertir en un art. Les feixes de pedra seca que encerclen les faldilles de l'Albera o la major part de les muntanyes del massís de cap de Creus són una obra d'enginyeria agrícola que quasi no té parió a la resta de la Mediterrània. De fet, encara ara ningú no ha gosat quantificar, longitudinalment parlant, la mesura aproximada de les parets de pedra seca que omplen d'anells regulars les muntanyes de casa nostra, una part de les quals són avui dins del Parc Natural de Cap de Creus.

El Parc engloba diferents espais dels termes municipals de vuit poblacions empordaneses que, d'una manera o altra, deuen part de la seva pròpia història a les vicissituds viscudes a l'ombra del massís de cap de Creus i de la seva costa. Cadaqués, Roses, el Port de la Selva, la Selva de Mar, Llançà, Pau, Palau-saverdera i Vilajuïga constitueixen un conglomerat de pobles que durant segles han viscut de l'agricultura i la pesca. Aquestes dues activitats han modelat el paisatge d'una manera significativa, fins al punt que pedres i onades es fonen sovint en monuments vius que duen les feixes de pedra seca fins ben arran de mar.

El territori de cap de Creus és ric en tota mena de demostracions, bones i dolentes, sorgides de la mà de l'home: des del megalitisme més sorprenent de la serralada de Verdera, fins a les esglésies romàniques de poblets carregats d'encant, passant pels desastres artificials de dotzenes d'urbanitzacions que mai no s'haurien d'haver aixecat on són ara.

L'equilibri entre allò que és bo i el que no ho és per al cap de Creus, és ara per ara el principal repte que tenen els seus gestors. Com també ho és la necessitat de difondre les virtuts del Parc Natural, el respecte a les tradicions ancestrals i l'objectiu comú futur de fer d'aquest espai protegit un exemple de respecte cap al patrimoni i la natura. Premonitòriament, aquests darrers paràgrafs van quedar escrits i rubricats el juliol d'aquest any en una edició especial que el setmanari *L'Empordà* dedicava al Parc i les seves realitats. Al cap de poques setmanes, un foc empès per la tramuntana va fer malbé en poques hores allò que la natura havia fet créixer en forma de fauna i vegetació en els darrers anys.

Les flames del primer diumenge d'agost van donar pas a un paisatge desolador que ja tots coneixem prou bé, però, al mateix temps, va posar al descobert les mítiques feixes de pedra seca que els habitants de la contrada havien aixecat, roc a roc, llosa sobre llosa, per poder-hi plantar els ceps que permetien extreure'n com a producte final un vi de gran renom. L'arribada del flagell de la fil·loxera (*Phylloxera vastatrix*) fou mortal per a les vinyes verdes de l'Empordà. La malaltia destructiva de la viticultura incentivà el conreu de l'olivera en els mateixos llocs on abans compartien espai tòries i raïms, panses i gotims, semals i bestiar de tir. Escrivia Josep Pla en la seva impagable *Guia de la Costa Brava* (Editorial Destino, 1941), al referir-se al territori de cap de Creus: "La major riquesa de la seva vida la constitueixen avui, els oliverars. En el terme de Cadaqués hi ha més d'un milió d'oliveres en explotació, arbres magnífics que donen un fruit superb. Els oliverars formen, en els planells de terra sobreposats i mantinguts per parets seques, un immens jardí de pedres, admirablement conreuat i ben tingut, d'una coloració apacible i suau, d'una atracció fascinadora,

una mica misteriosa, d'una puresa i una simplicitat bíbliques".

Davant d'aquest paisatge descrit per Pla, ara com ara només present en finques testimonials dins la immensitat de la realitat no massa llunyana, s'han aixecat veus que reclamen el retorn de la vinya i els olivets en el nostre paisatge per evitar el foc. Trist destí seria aquest per a dos conreus de tan alta volada. La malaguanyada poetessa figuerenca Carme Guasch ens ha deixat escrit un poema que ens pot fer pensar una mica en tot plegat.

"Rígidts soldats d'idèntica levita,
dic vegetal contra el furor del vent,
flames iguals d'un foc que no crepita:
bosc de xiprers de guàrdia permanent.

Contra l'embat que els vincla i els excita
mai no es rendeixen: han fet jurament
tots de salvar, sencera, la collita
d'horts i fruiters, de vinyes i forment.

Qui detindrà, però, la tramuntana,
l'altra que ve de cop i tot ho arrana
fins a cobrir la pell de desconsol?

Pèrfida, troba l'esclatxa o la fissura
on enfonsar la seva boca impura,
bufa que bufa pensaments de dol..."

El retorn dels conreus tradicionals només serà possible si l'home ho vol; mentrestant, ens agradaria bé prou que la lliçó d'aquest trist agost de l'any 2000 ens desperti a tots de l'oblit a què tenim sotmès el nostre patrimoni agrícola. Enlloc com aquí l'home ha fet del seu paisatge un exemple de natura dominada que no s'acaba de deixar dominar. Perquè ens entenguem: la cultura de terrasses amb parets de pedra seca practicada pels nostres avantpassats és avui motiu de record. De fet, no és gens exagerat dir que hem heretat un patrimoni de la humanitat sencera que ara el foc i la cendra han posat al descobert per recordar-nos que els nostres avantpassats s'hi van deixar la pell a cops d'aixada.

Per acabar, retrobem Josep Pla i la definició que feia, seixanta anys enrere d'una part del paisatge agrícola de Llançà: "El paisatge és sempre el mateix, sense arbrat, de línies molt llargues cobertes de vinyes, d'un color terrós lleugerament blauós; un paisatge que sembla evaporat, enlluernador a l'estiu, més dolç a la tardor, quan el pàmpol cobreix d'or els despullats flancs de les muntanyes". Vinyes verdes vora el mar...

“M’AGRADARIA VIATJAR DURANT DOS O TRES ANYS SEGUITS”

MONTSE TARDIU

La veig últimament sempre envoltada de mainadeta, dels nens i nenes de la Llar d’Infants. És la Tània Macau i Juanola. Estudia, sí, però des de fa cinc anys, dóna un cop de mà i té cura dels infants de la llar, durant l’estiu.

Enguany, la Tània ha estat escollida Pubilla de Llançà i, a sobre, Pubilla de l’Alt Empordà, i això que ella mateixa no es considera una bellesa.

– *Com va l’estiu?*

Ja veus, treballant. Encara no he anat cap dia a la platja. (*Es lamenta mentre mira la pell no massa bruna dels seus braços*).

– *T’agraden els nens, Tània?*

Molt, però els que més m’agraden són els de Primària.

– *Quants fills voldries tenir?*

Tres, –*respon ràpidament com si fos una d’aquelles coses que ha meditat anteriorment i que ja té assumida. I ho raona*–: Un no, perquè és massa consentit. Dos, tampoc, perquè es barallen. Doncs, tres.

– *Ja tens xicot?*

En aquests moments, no.

– *Quants n’has tingut?*

Molts.

– *Molts? Però, amors de debò?*

Sí, he estat enamorada moltes vegades. L’amor va i ve tan ràpid... És clar que alguns han estat més forts que d’altres.

– *Creus en la fidelitat? Somriu picardiosament i respon seriosa.*

Sí, si no hi ha fidelitat, no hi ha res.

– *Digues un somni teu... que es pugui explicar.*

Viatjar durant dos o tres anys seguits i conèixer el món. Ah! I ser feliç.

– *I què és per a tu ser feliç?*

La felicitat té alts i baixos, però en definitiva és veure complerts uns objectius i sentir-te bé amb tu mateix.

– *Tens molts amics?*

Molts.

– *Dels autèntics?*

Sí, tinc moltes amigues.

– *Més que amics?*

Sí, m’és més fàcil fer amigues que amics. Amb els nois, al principi és més ràpid, però després és més difícil de mantenir la simple amistat.

– *No notes enveges entre les dones?*

No, gens.

– *Tens enemics? S’ho pensa i contesta:*

No, que jo sàpiga.

Arreglar el món, arreglar Llançà

– *Si fossis polític, què arreglaries de l’Estat espanyol, de Catalunya i de Llançà?*

D’Espanya, solucionar el terrorisme. De Catalunya... Ai! És que m’agrada molt Catalunya...

– *...Ep! Que estàs fent vots per guanyar el pubillatge de Catalunya?*

No, és que és veritat. Catalunya és molt maca. Potser el que milloraria és el racisme i la xenofòbia. I de Llançà, fer les voreres més amples; que hi hagués més marxa, oferir més concerts juvenils i anunciar-los més en altres pobles de la comarca, jo m’apuntaria a enganxar cartells on fes falta; que es muntés una zona de nit...

– *Què t’agrada més de Llançà?*

El mar, la platja. Una nit a Sant Carles mirant el mar.

– *Sola o acompanyada.*

Tant se val.

– *Del món, et preocupa alguna cosa?*

Sí, la gana. No entenc que es gastin una milionada en jugadors de futbol, com ara en Figo, quan aquests diners podrien ser per als nens que es

moren de gana. Com tampoc no entenc que es gastin tants diners en armament i guerres.

– *El món va a millor o a pitjor? (Dubta)*

No sabia què dir-te. De vegades, veus coses que et fan canviar l'opinió.

– *Creus en la pena de mort?*

No.

– *La bellesa obre portes?*

Sí, moltes.

– *I què en penses de les dones guapes que diuen que no?*

Modèstia a part.

– *T'imagines en què canviaria la teva vida si haguessis nascut lletja?*

Mai no m'he parat a pensar si sóc guapa o lletja.

– *Va. Ni ara que has estat doblement nomenada...*

No, perquè sóc conscient que hi ha noies que són més guapes que jo.

– *Com t'imagines de vella?*

Amb molta marxa.

– *Ets bona estudiant?*

Patxim-patxam.

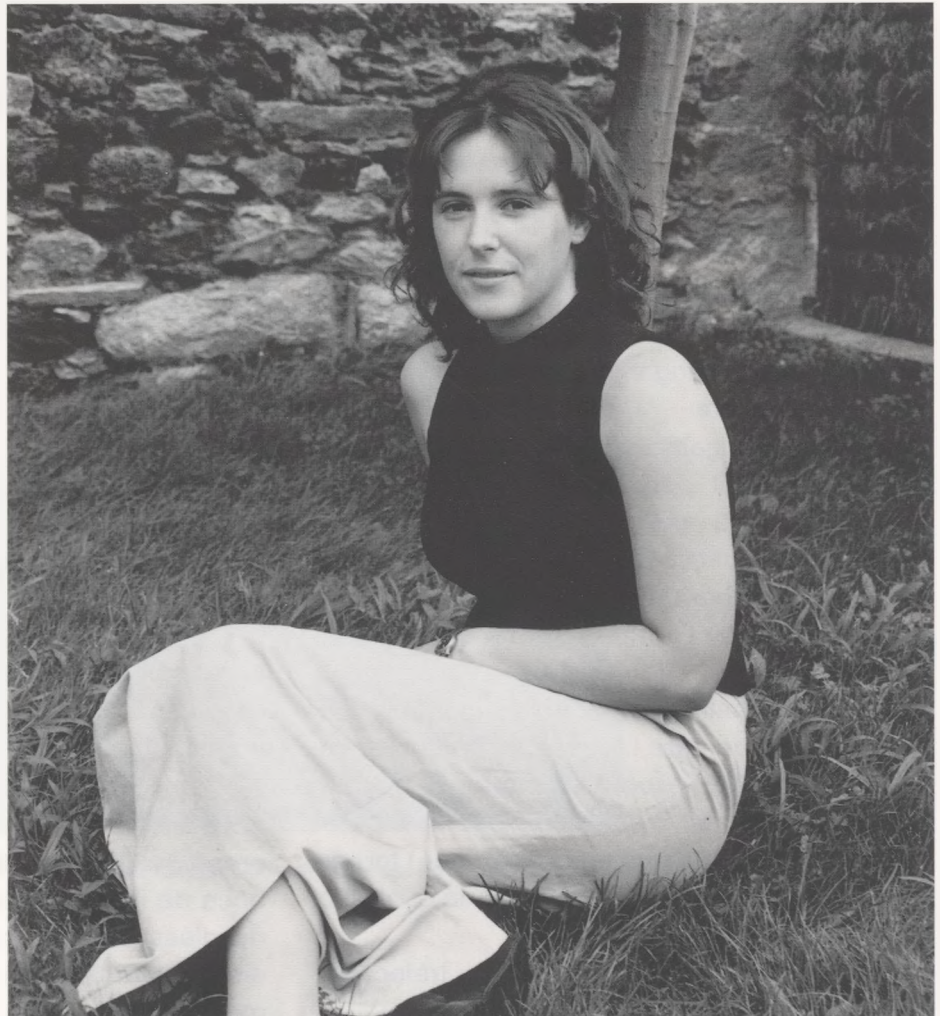
Tània Macau té 21 anys, ha acabat d'estudiar Jardí d'Infància i, després de l'estiu, començarà a estudiar Educació Musical per, més endavant, enllaçar amb Magisteri. La Tània té un grapat d'aficions: la dansa, que practica a l'Escola d'Art Coreogràfic de Llançà; viatjar, havent estat tres cops a París i visitat Tunísia, Anglaterra i la República Dominicana; munta bé a cavall, sap esquiar des que era una nena; li agrada tot tipus de música, decantant-se per la Tina Turner i el rock català; el cinema; i sortir amb els amics.

– *Creus en el més enllà?*

No, no hi crec.

– *Què hi ha després de la mort?*

Res, absolutament res.

AQUELLS VELS OFICIS EXTINGITS (VI)

EL GAMBINAIRE (L'HOME QUE FEIA GAMBINES)

MIQUEL FA

L'Asprell

N'és l'Asprell un roquisser que xopineja l'aigua de la badia del Port.

En aquesta raconada d'aigua encalmada hi tenim el Castellar que, majestàtic, limita per un costat i l'Asprell, poètic, que confina per l'altre.

Diguem que l'Asprell és un bon pescall per entretenir-s'hi i que té un saplà còmode per trescar-hi. Les garotes hi són a l'abast i té alguers a l'entorn, com també claps de net que cal evitar.

És un voramar ideal per gambinar-hi.

*

Les gambines

Les gambines semblen cistellots, arrodonits i un xic aixafats.

Són trampes enganyoses d'una pesca passiva, però excitant.

Al llevar les gambines, dóna goig veure'n la bellugadissa del peix. D'altra banda és una pesca que dóna molta feina i que no permet reposar mai. Quasi esgotadora.

Cal abassegar un munt de garotes que són l'esquer. Preparar l'ormeig i, balancejant, tirar-lo a pescar.

Preparar l'altra gambina i llençar-la a l'aigua. Llevar la primera i tot seguit, no perdent el temps, escar-la i tornar-la perquè pesqui. Recollir la segona i... anar fent sense pausa.

És un vaivé. És una feinada. És fer i tornar-hi i, a més, fer-ho pacientment i no de qualsevol manera.

Calar i llevar. Llevar i calar. Tot un tràfec, poc o molt, pressionant.

Convé conèixer el pescall i sobretot que les gambines siguin pescadores. Això vol dir lleugeres, de boca fina i que tinguin un no se sap què que guiï el peix a entrar-hi.

A vegades, amb tota la mala sort, la gambina s'enroca i el pescaire s'ha de tirar a l'aigua per desencallar-la. S'ha de salvar la gambina. És una qüestió primordial.

*

El peix

Les guiules i les julioles són els peixos més bonics que hi ha. Llueixen tots els colors i com que són saltarines i esquerpes es mouen i rebel·len cuejant enèrgicament.

D'elles, els colors i la finesa són els trets distintius. Són les donzelles, les boniques donzelles del mar.

*

Ans hi havia qui en feia, de gambines

Un ofici? No ben bé. Podríem dir-ne un quasi-ofici.

Els gambinaires es valien dels vímet, de les vergues d'olivera i també dels joncs, que trenaven i nuaven amb l'art i paciència dels pescadors, fent-ne les gambines i els morrenells.

El gambinaire nuava aquí i nuava allà i tornava a nuar fent la reixa, fent la trampa, fent la presó i, lluint-se, fent l'entrada del peix, la boca de la gambina o del morrenell, que hauria d'ésser fina o més que fina, enganyosa i dissimulada; com si no hi fos, sent-hi traïdorament.

El gambinaire n'era expert. N'era artista.

Les gambines lleus i equilibrades havien de tenir el llast precís i, necessàriament, havien d'estar en bones condicions.

Els gambinaires ho sabien tot.

En Jaume Paronella i en Jaume Pagès eren bons gambinaires, coneguts, reconeguts i prestigiosos.

També algú més ho feia bé.

La gent de mar és experta per als ormeigs.

Fer les gambines era un ofici pacient i també distret, entretingut i molt interessant.

La destresa, l'habilitat, la paciència i l'art s'havien de complementar i un Met i l'altre Met n'estaven dotats.

Avui, la pesca de la gambina, d'en terra, quasi que no es fa i, per això mateix, tampoc hi ha qui es preocupi de les gambines petites.

Aquell miniofici i aquella minipesca s'han enfonsat en les aigües de la mar i en el fons del temps.

Abras

Homenatge al gambinaire, de Joan Abras, en el seu museu de Corçà

Restaurant

LA VELA

ESPECIALITAT EN PEIX

**C/ Martínez Lozano, 8 – Tel. 972 38 04 75
EL PORT DE LLANÇÀ**

HOSTAL CAN NARRA

Especialitat en peix

**Carrer Castellar, 37
Tel. 972 38 01 78
EL PORT DE LLANÇÀ**

Caixa de Girona

LLANÇÀ AL SEGLE XVII (II)

ARNALD PLUJÀ I CANALS

El Port de Llançà

Al començament del segle XVII, *el port de mar de la vila de Lanca*, tal com s'anomenava als protocols notariais, era un paratge fortament humanitzat, amb terres conreades fins arran de mar i almenys amb sis botigues o barraques bastides a l'actual nucli del port, això sí, deshabitades la major part de l'any, ja que els seus propietaris residien dins *el castell de Llançà* o actual vila, aleshores emmurallada. Però l'activitat portenca no es limità a pescar i conrear, part dels queviures llançanencs tenien procedència marítima, segons demostra l'acord del consell de 7 de maig de 1652, "se ha resolt de no se embarcar ni desembarcar ninguna mercaderia sens llicencia dels senyors consols y sindics y tambe se sont resolt que si algun mercader compra blat o llana sia tingut y hobligat de pagat un real per cortera", o la posterior afirmació d'un manuscrit del segle XVII: "Llansa tiene un puerto poco frecuentado si no es algunas barcas de negociacion y mercaderias".

Les botigues del Port

Aquestes botigues, emprades com a magatzems d'estris de pesca, agrícoles o dipòsit de la mateixa pesquera, només s'habitaven temporalment, durant períodes intensius de pesca o collites. Malgrat el nom de barraques, tenien una sòlida estructura, eren fetes de pedra lligada amb *calç amarada*, cairats de fusta i coberta de teules, segons deduïm d'una factura de reparació, en la qual s'empraren un centenar de teules per refer les trencades i que també disposaven de dues portes, ja que s'esmenta l'entrada principal, dotada de *pany, clau i balda*. Pel capbreu¹ de la pabordia² de Llançà de l'any 1618, conservat al fons Medinaceli, sabem que existien sis botigues, el nom dels propietaris, les afrontacions, les terres del port conreades i els censos que pagaven, cosa que ens permet refer la imatge que presentava el port de Llançà al principi del segle XVII. Entre els declarants hi consten:

Port de mar de la vila de Llançà, any 1618

Arnald Plujà

Fotomuntatge que ens mostra el Port de Llançà, tal com devia ésser al segle XVII

1. Document o escriptura on els emfiteutes declaren els seus béns immobles i reconeixen el domini directe del senyor feudal, eclesiàstic o en aquest cas de la pabordia de Llançà.
2. La pabordia era una institució encarregada d'administrar i recaptar els béns pertanyents a l'església de Llançà.

1) **Joan Salom** de Lanca te ab domini directe per la pabordia de Lanca dins dita parroquia en lo lloc anomenat lo port una botiga afronta sol ixent ab una terra de dita pabordia, a migdia ab una botiga de Benet Ferrer, a ponent ab una botiga de Coloma muller de Gaspar Amoros y a sers ab un pati de Joan Castanyer de la qual paga un diner de censos per Sant Joan de juny.

2) **Benet Ferrer** de Lanca te ab domini directe per la pabordia de Lanca dins dita parroquia en lo lloc anomenat lo port de la mar una botiga juntament ab Pere Ferrer son germa afronta a sol ixent ab lo arenal, a mig dia ab la botiga del ereu de Joan Morell, a ponent ab lo arenal, a sers ab la botiga de Joan Salom i ab la botiga de Antoni Ferrer y antigament de Pons Salart y Bernat Grifeu de la qual fa un diner de censos per Sant Pere y Sant Feliu.

3) **Joan Castanyer** de Lanca te ab domini directa de la pabordia de Lanca dins dita parroquia en lo lloc nomenat lo port una botiga afronta a sol ixent ab la platja de la mar, a mig dia ab la botiga de Joan Salom, a ponent ab la platja de la mar y a sers ab la platja de la mar de la qual fa dos dines de cens ab los socis ço es Joan Salom, Antoni Suria y Pere Mallol. (Antigament era una sola botiga).

4) **Coloma** muller de Gaspar Amoros te ab domini directa de la pabordia de Lanca en lo port de mar una botiga la qual botiga era antigament tota una ab la de Joan Salom y la tercera part de tota la dita botiga afronta sol ixent ab la dita botiga de Joan Salom y antigament eren dos parts, a mig dia ab una botiga de Benet Ferrer, a ponent ab una terra erma de Miquel Ferrer fill y ereu de Sebastia Ferrer y a sers ab la botiga de Joan Castanyer.

5) **Joana** muller de Joan Morell tenint y poseint los bens de son marit te ab domini directa per la dita pabordia una botiga situada en lo port de la mar afronta a sol ixent en una terra erma de la pabordia a mig dia ab lo camí public migensant la dita terra erma de la pabordia, a ponent ab la dita terra erma y a sers ab una botiga de Benet Ferrer de la qual fa cens per nadal dos dines malgoresos.

Però segurament no eren les úniques, cosa que no podem afirmar fins haver consultat el capbreu de Sant Pere de Rodes del mateix segle. També consta la botiga de Genís Galí i una a Colera que adquirí la universitat de Llançà per vint lliures de plata als germans Pere i Joan Climent, amb l'objecte d'arrendar-la³.

El conreu de les terres del port

Quant a terres immediates al port, s'hi esmenten camps, vinyes i horts, així com un molí de vent, segurament per a conducció de l'aigua. Entre els confessions de la pabordia, hi trobem ...**Baldiri Pont un camp de vuit vessanes que afronta a solixent ab lo moli de**

vent... Joan Salom una vinya que afronta ab Baldiri Pont. **Sebastià Vidal una vinya que afronta a solixent ab lo moli de vent de una part y altra part ab la botiga de Genís Galí, a migdia ab lo camí públic.** Joan Català una vinya que afronta a solixent ab la vinya de Joan Salom a migdia ab Miquel Grifeu a sers ab la vinya de Benet Ferrer fa tasca de la novena mesura. **Sibila** muller de Toni Galí un camp que paga la catorzena mesura. **Benet Ferrer una vinya de dos vessanes que paga la novena mesura.** **Guillem Font una vinya de dos vessanes que paga la novena mesura.** **Joan Moner un camp que abans era vinya de una vessana i mitja que paga la novena mesura.** **Joana** muller de Joan Morell una pessa de terra de una vessana i mitja. **Antoni Català una vinya.** **Miquel Ferrer fill dues vessanes antigament vinya, ara erma que afronta sol ixent ab la botiga de Joan Salom a mig dia ab lo camí públic a ponent ab un prat y a sers ab la platja de la mar.**

La torre del port

El tercer element configuratiu del port llançanenc era la torre de defensa, que de moment hem trobat referenciada en tres documents en fase d'estudi, per a una posterior publicació, que n'afirmen l'existència, la dotació de canons, una petita guarnició i que s'havia emprat com a presó ...que tambe los de la Selva tenen una torra de defensa y los de Lanca altra les quals guarden molt millor la pesquera y cales del terme...que en lo port de la Selva hi hage una torra y altra en lo port de Lanca axi que dites torres son armades ab artilleria... distant del poble y estant en lloch desert y solitari sense amparo ni defensa... És a dir, no s'esmenta el Castellar, ni cap altre topònim que designi l'illot, però si convergim totes les dades i els vestigis, la ubicació perfecta serien les romanalles del Castellar, potser en aquells moments unit a terra ferma. El segon instrument de l'any 1612, cita a Salvador Giralt, sabater de Llançà, acusat d'haver mort a Guillem Causa ...lo han aportat pres en la dita preso ordinaria de dit castell de Lanca y de aquí en la dita torra del port... La darrera citació consta en un manuscrit del segle XVIII ...el puerto de Llanca es muy capaz y solia tener una torre de guarda artillada que esta derribada a ocasiones de las guerras pasadas... Avui no podem aportar datació, però estem segurs que aviat apareixerà documentada amb tota mena de detalls, i pel que fa la seva desaparició, bé podria haver seguit la mateixa sort d'altres torres costaneres, destruïdes durant la Guerra de Separació (1640-1659) o de Successió (1705-1711). Cal pensar que la inseguretad del segle requeria un element defensiu al costaner de Llançà i que malgrat tot no fou suficient per evitar el grest de pescadors. A l'ADG s'hi

3. Acta consell, en data 16 abril 1666.

troben el cas d'Antic Carreres, captivat pels hugonots el 19 de març de 1596 i redimit per 200 lliures, de Joan Faliu Badencas, segrestat per pirates el 1610, així com Jacint Mares, Pere Mornau i Antoni Negre, apresats a l'any 1626 i pels quals el bisbe atorgà llicència de pesca els diumenges, per pagar el seu rescat. El 1627 de Pere Morer⁴, i al 1652 que sortiren trenta homes armats del port de Llançà, vers cala Prona, on es refugiaven tres vaixells de pirates⁵.

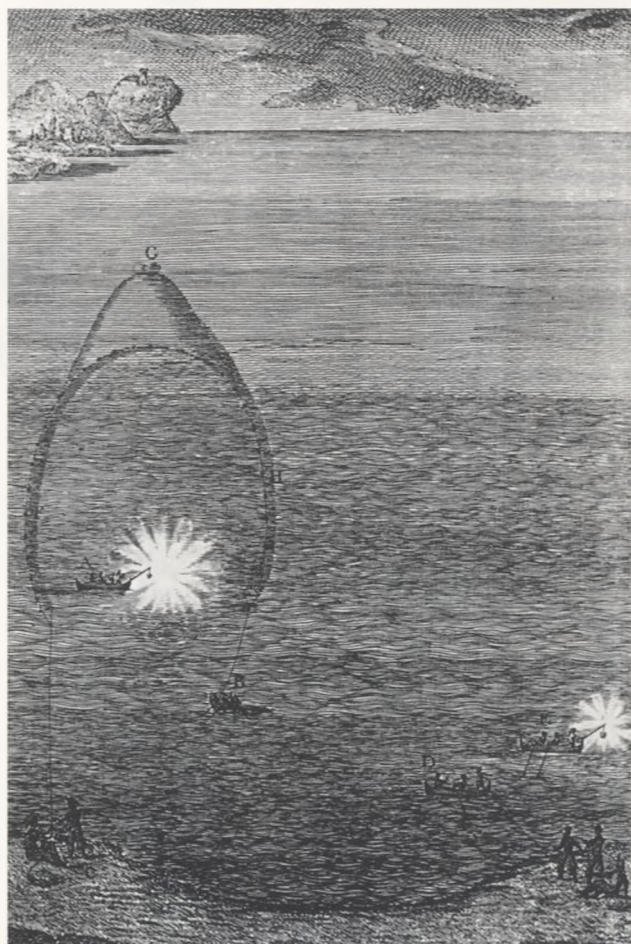
La pesca i els pescadors

Al segle XVII ja hi havia un nombre elevat de pescadors, practicant les modalitats de bolitx, encesa, nanses i almadrava. També sabem que la pesca d'encesa era sortejada a Sant Pere de Rodes, però la normativa era regulada per la pròpia universitat o ajuntament de Llançà *...se resolt no pugues encendre los sardinals ni a pescar ab farser perque es perjudici a la encesa dels boligs y los pescadors de nansos no pugan dar perjudici a los sardinals y axo se resolt la major part del consell... los de bolig que seran anomenats per pescar a les cales de mont y aquell que lo tocara anar a la cala de port de Reig segons costum de anar a pescar en lo terme de la Selva⁶, i que existia un llibre de la pesquera, iniciat a l'any 1575 i mantingut cent anys després, on es consignaven noms, embarcacions i pesquera, però avui es troba desaparegut i amb poques possibilitats de recuperació. Del seu contingut només en tenim una referència *...lo llibre de la pesquera nos pot dir conte que quaranta y sinquanta anys en lo lloch de Lanca hi havia mes pescadors y boligs dels avuy... Fet que indica una certa regressió en la pesca, però incrementada al llarg del segle XVII. El que sí podem anomenar són els pescadors de bolig⁷ del 1627... Miquel Falcó, Miquel Rosselló, Jaume Sagimon, Montserrat Bo⁸, Joan Duran, Joan Ferrer, Rafel Ferrer, Jacint Abat, Cristòfol Falcó, Pere Domingo i Salvador Giralt, alguns d'ells foren destinats de *...mariners a servey del barcos longos de sa majestat⁹...*, així com l'àmbit de pesca *...cales de Banyuls, Cervera, Portbou, les Portes, Cultorner, canal Borrell, Rahimera, Port de la Selva, Peral corp, port de Reig, Rec d'en Faner, al Pas, Sant Andreu de la Tamariua, Fornells, Corquell, la Galera, Talabra, Taballera, Ravaner, la Arena i Calaprona...* Quant als impostos aplicats al 1628, tant al peix com a collites, era la vintena part del total obtingut *...se resolt que en lo primer de setembre de 1628 se pagat tot lo que se collira en lo terme de Llansa y de dit vinte se faran tres tanas, la pri-***

mera feta de rahims y canams y mel, la segona per blat, bestia de lana y llegums, la tersera seran olives y de pex de encesa y de art de tonaires y de boligo que hagam del pex que se agafara y si vindran tonayres de fora les dites tonyines que tocaran del vinte¹⁰.

Conflictes i plets originats per la pesquera

Al principi de segle, Llançà formava una aliança amb els pescadors de la Selva, la Vall i la muntanya de Sant Baldiri, agermanats sota la protecció de l'abat de Sant Pere de Rodes i fent front comú contra els pescadors de Cadaqués, llavors en plena expansió i duplicant els habitants d'aquesta jurisdicció eclesiàstica. Així el 27

Un gravat antic que representa la pesca a l'encesa.

4 i 5. Arxiu municipal de Llançà.

6. Acta del consell.

7. Bolitx, sistema de pesca que consistia en estendre una xarxa acabada amb bossa, on quedava tancat el peix.

8. En aquest segle el nom de Montserrat era aplicat als homes.

9. Acta del consell en data 21 de desembre de 1630.

10. Acta del consell.

de febrer de 1609, reunit el consell, s'acordà *...consultar los senyors consuls y sindics de la universitat dels llocs de la Selva aserca de les pesqueres unides entre dites universitats y la castio que fan los pescadors astranyos de Cadaquers y altres parts en dites pesqueres se resolst eser la voluntat del consell de la univertsitat de la Selva anan pares y conjuntes y anomenar a Miquel Parer, Pere Gibert, Rafel Pau y Antoni Falcó als quals se dona plena potestat per consultar y tractar les coses convenients a dita universitat...* Anys després, el creixement dels ports de Llançà i la Selva de Mar, aportant nous pescadors, faria trencar les bones relacions anteriors, així com l'inici de plets, a part d'alguna baralla *...se resolst donar una protesta al senyor procurador de Sant Pere de Rodes pera castigar als de la Selva que avien nafrats als de Lansa y prosedir justicia de ells*¹¹. Al 1667, les queixes selvatanes eren evidents i pretenien privar els llançanencs de pescar en cales del seu terme *...el gran dany de los coranta sis bolitgs dels pescadors de dita vila de Lansa...* Aquests o d'altres litigis acabaren empresonant el cònsol i síndic de Llançà, segons acta del consell, el 10 de març de 1678 *...se resolst manllevar sent lliuras de plata per asustentar lo consol y sindic de dita vila que estan presos a la preso de barcelona...* i encara al 1881 calgué creditar dues centes lliures per *...plets y questions que son entretingudes entre la universitat de la vila de Lansa ab los de la Selva.*

Però aquest no era l'únic front, existien discrepàncies amb Banyuls, que també pertanyia al comtat d'Empúries i al bisbat de Girona, en disputa per cala Cervera, així el 12 de juliol de 1609 el tema fou tractat a la universitat de Llançà *...hoida la proposio feta a los senyors consols aserca de les crides fetes per lo senyor governador del comtat de empuries en les pesqueres de les Portes, Porbou y Servera se ha resolst y conclos que la dita universitat defensa dites pesqueres y la possessio en pescar conforma tenen acostumada...* però fins al 1635 no s'arribà a la concòrdia *...congregats per resoldre lo que es concernient entre la universitat de Llanca y Banyuls a la cala de Sarvera se sont resolst que dos misers ho declarin dos per part de Llansa y dos per part de Banyuls*¹². La desmembració nacional de Catalunya, signada per la pau dels Pirineus (1569), convertí Llançà en la darrera població abans del "regne de França" i fou dotada d'un cos militar anomenat **esquadres de fronteres**. Aquesta nova situació política provocà un incident el 1677, amb la captura d'un llagut llançanenc carregat d'anxova i sardina que fou venuda al port de Cotlliure, apresaments de contraban i l'arribada d'una esquadra francesa al port de Llançà, portadora de molts soldats, que tallaren oliveres, cebs i vessaren les darreres collites d'oli i vi¹³.

El privilegi concedit a la universitat de Llançà

Finalment, i per completar la visió general del segle XVII a Llançà, aportem la transcripció d'un pergamí datat del 1622, pel qual l'abat de Sant Pere de Rodes concedí un privilegi a la universitat¹⁴ de Llançà que originaria una certa representació del poder senyorial i un funcionament més racional i autòcton d'aquesta col·lectivitat.

Transcripció del pergamí

En nom de Déu. Amén. Sigui conegut de tothom, que Nos fra Antoni Carmona, doctor en tots dos drets, per gràcia de Déu i de la Seu Apostòlica, abat del monestir de Sant Pere de Rodas, de l'ordre de Sant Benet, diòcesi de Girona, immediatament subjecte a la Seu Apostòlica, senyor en raó de la celleraria del dit monestir amb plena jurisdicció civil i criminal, mer i mixt imperi del lloc de Llançà i dels seus termes, de dita diòcesi. Donat que per Joan Carreras i Pere Gibert Martí, síndics de la Universitat del dit lloc de Llançà, en nom i de part dels cònsols de la dita universitat i singulars de la mateixa, va ésser humilment oferta i presentada davant nostra una suplicació amb els capítols en ella descrits en què es suplicava per la concessió i decret dels mateixos, varen ser per Nos concedits i decretats segons el tenor següent:

Il-lustre y molt Reverent Senyor los cònsols y Unviersitat del lloch de Llançà eo Joan Carreras y Pera Gibert syndichs en nom per part de dita Universitat ab la humilitat poden (y) deuen suplicar a vostra senyoria se servezca lloar, approbar y confirmar tots los privilegis praticas usos y bons costums a dita Universitat y singulars personas de dit lloch consedits, tant en general com particular y quant manaster sia de nou consedir aquells y assenyalamment lo privilegi consedit per lo exel-lentíssim infant don Henric olim compte de Empúries la data del qual és en Llançà a trenta del mes de janer del any mil quatre cents vuytanta dos y totas las cosas en dit privilegi consedidas. Plau al senyor abbat confirmar com ab lo present confirma y en quant manaster sia de nou consedits tots los Privilegis en lo present capitol mansionats en quant emperó aquells estan en ús y verdadera observansa per dits homens y Universitat de Llançà y les pràtiques y costums que no contradiguen a constitucions de Cathalunya ni lleis del prasant Principat. Item supplican a vostra senyoria li platia consedir y atorgar gratia y mersé a dita Universitat, cònsols y singulars de aquella que desta hora en avant puguem elegir y elegesca dita Universitat trenta personas dels habitants de dit lloch y terme de aquell, las quals trenta personas pugan tanir fassen y tingan nombre de consell general de dita Universitat, donant-los, o a la maior part de aquells, ple poder y authori-

11. Acta del consell, en data 12 abril de 1662.

12. Acta del consell.

13. Antoni Papell. *Pirates i corsaris de l'Empordà*, Biblioteca del Palau de Peralada.

14. La Universitat era una institució de l'edat mitjana que regulava el funcionament de les comunitats locals, però aleshores dotada de més funcions. A partir del Decret de Nova Planta es transformen en ajuntaments.

tat per tractar y resoldra qualsevol negoci o negosis de dita Unviersitat y si serà manaster manllevar sensals o altrament a tota utilitat de dita Universitat. Plau al senyor abbat que dits homens y Universitat de Lançà pugan congregar consell de trenta persones les quals representen lo Consell General. Etiam manllevar a fur de sensal ab que ab dits actes de manllevar per dit Consell General de trenta personas hi haian de consentir de tres parts les dues: ço és que aien de ser per lo manco vint persones de un vot y parer de manllevar y que altrament nos puga manllevar sinò ab la maior part del Consell General com acostumen. Axí matex y ab la matexa benignitat suplican a vostra senyoria se servesca consedir gràtia y perdó y remissió a qualsevol persona de qualsevol estament o sie abitant en dit lloch y terme de qualsevol delicte o delictes sien-y culpats fins la present jornada, com no sien dels delictes y casos exseptats com se confie de la clamentia de vostra senyoria lo decent ofici de vostra senyoria qual convé implorant quelicet Altissimus etc. Sunyer. Plau al senyor abbat fer la remissió general demanada com ab la prasent la fa de qualsevols crims la prasent jornada comesos com no sien dels exseptats y reservats, exseptat que no y aia instantia de part.

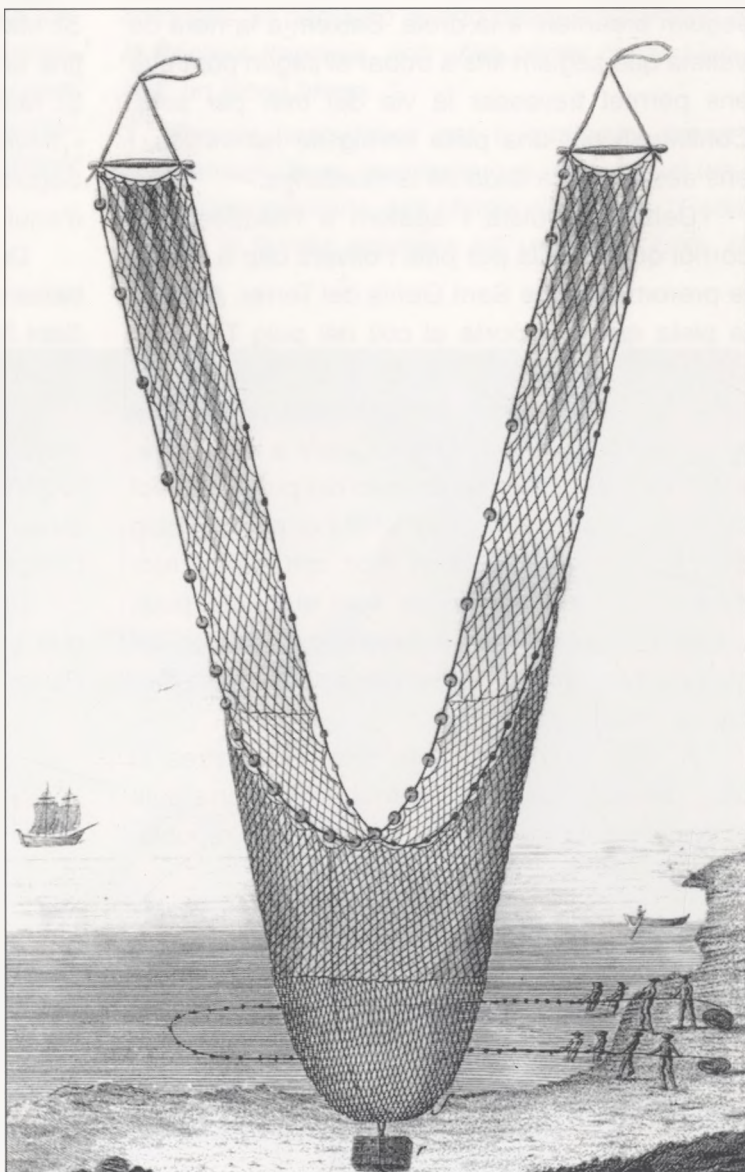
I després d'aquestes dúpliques i capítols, decrets, recepcions i admissions fetes tal com damunt és expressat, els esmentats ens suplicaren humilment que confirméssim, aprovéssim, autèntiquéssim la suplicació i capítols, segon la sèrie i tenor, amb els decrets i respostes continuades i afegides a la fi dels mateixos i ens dignéssim benignament a traslladar-les en forma de Privilegi.

Nos, per tant, assentint benignament a aquestes súpriques i peticions, com és just, amb tenor de les presents, de coneixement ple i amb mera liberalitat, confirmem, ratifiquem, lloem i aprovem la suplicació i capítols amb els decrets i respostes en ells continguts i afegits a la fi dels mateixos i de cadascun dels mateixos, tal com ve continuat i expressat més amunt, i la nostra confirmació, lloament i aprovació roborarem amb força i a aquests mateixos prestem i interposem al nostre assentiment, concens i decret, i ordenem confegir en aquesta forma de Privilegi, manant per això als estimats fidels nostres constituïts i constituïdors en el dit lloc i els seus lloctinents, presents i futurs, que observint de manera diligentment atenta aquests mateixos (capítols) i qualsevol d'ells i els facin observar als altres segons la sèrie i tenor dels mateixos contra ells no actuïn ni vinguin per cap raó o causa.

En fe i testimoni de les quals coses. Nos el dit abat manem que aquest públic instrument de Privilegi per més sòlida fermesa amb la nostra mà subscript, sigui subscript i publicat per Miquel Falcó, notari públic infrascrit i ordenem i fem proveir (dit document) de la impressió i suspensió del nostre segell.

Donat i fet a la vila de Castelló d'Empúries, de la dita diòcesi de Girona, el dia disset del mes de setembre de l'any de la Nativitat del Senyor mil sis-cents catorze, essent presents el venerable Pere Desllor, prevere rector de l'església major de Santa Maria i els reverends germans Pere Méndez comanador i Llorenç de Garay, religiosos del monestir de sant Bartomeu de l'ordre de Santa Maria de la Mercè de la Redemció dels Captius Cristians de la dita vila de Castelló, testimonis per a això cridats, convocats i pregats.

L'Abat de St. Pere de Rodes, esmentat.

*El bolitx,
un art tradicional de
les nostres contrades*

EXCURSIONISME

LLANÇÀ I EL ROMÀNIC DE PUIG D'ESQUERS

La importància del poblament del territori de Llançà ja es confirma des de l'antiguitat. El descobrim amb tots els dòlmens i les capelles preromàniques que formen aquest itinerari. Culmina al puig d'Esquers on gaudim d'una vista panoràmica excepcional.

Sortim de l'estació de tren i caminem 100 metres fins a la cruïlla de la carretera N-260. La seguim breument a la dreta. Baixem a la riera de Valleta que seguim fins a trobar el segon pont que ens permet travessar la via del tren per sota. Continuem per una pista enmig de les vinyes, i ens acostem a la falda de la muntanya.

Deixem la pista i agafem a l'esquerra un corriol que s'enfila per pins i olivars cap a l'ermita preromànica de Sant Genís del Terror. Agafem la pista que ens porta al coll del puig Tifell, on creuem la que va de Llançà a St. Silvestre de Valleta. La travessem i, per un corriol, pugem cap al coll del puig de les Aigües. Girant a l'esquerra, a 200 metres, trobem el dolmen del puig Tifell. Tot carenant passem pel puig Tifell i el coll del puig del Llop (un altre dolmen molt arruïnat). Entre aquest coll i el mas Patiràs, sota el mateix puig, un corriol puja uns 200 metres cap al dolmen del puig del Llop. Tornem al sender principal per arribar al mas Patiràs.

A partir d'aquí, seguim uns 400 metres la pista direcció Colera. Un corriol a l'esquerra puja al dolmen del mas Patiràs, i a través de repobla-

cions i d'un tallafoc, arribem al dolmen del puig d'Esquers, i més amunt al puig d'Esquers.

Seguim carenant i baixem pel tallafoc fins al coll de St. Miquel. Agafem un corriol que, pel mig de les repoblacions, ens porta a l'ermita romànica de St. Miquel de Colera. Darrere l'absis surt un sender que mena a la font de St. Miquel i a la pista. La seguim fins a trobar la que ve del coll de St. Miquel. Girem a la dreta i pugem al coll. Baixem fins al camí que va a la capella preromànica de St. Martí de Vallmala. Anem a la font d'en Perassa, i travessem per sota el dolmen del Passatge. Seguim el corriol fins arribar a la riera de Valleta i d'aquí a la font de Ferro.

Del mas Guanter de Baix seguint el corriol i baixant pel rieral, arribem a la capella romànica de Sant Silvestre de Valleta.

A partir d'aquí tenim dues possibilitats:

Continuem seguint el riberal, i passant per la zona d'esbarjo arribem al veïnat de Valleta a la N-260. (Aquesta variant necessita dos cotxes, o tornar caminant per la carretera per tornar a Llançà. Vigileu amb el trànsit).

Darrere l'absis de la capella surt un corriol que puja a la pista que ens porta al coll de les Portes i a Llançà.

(Del llibre

L'Albera/Les Albères.

Guia excursionista transfronterera)

ELS GOYTISOLO

JOSEP M. SALVATELLA

Goytisoló és cognom d'origen basc –*goi* (dalt), *ti* (sufix de lloc), *solo* (camp, heretat): *camp de dalt*, doncs—. Un casalot pels volts d'Arteaga, sobre la *ría* de Gernika i els aiguamolls d'Urdabai. D'allà van passar, els Goytisoló, a la veïna Lequeitio, vila marinera per excel·lència. El besavi Agustín en va marxar, cap al 1830, a fer les Amèriques, concretament a Cuba. Fou l'avi Antonio, el fill petit, el que vingué a Barcelona, on es casà amb Caterina Taltavull. D'aquest matrimoni en va néixer José María, que maridà al seu torn amb Júlia Gay, d'una família d'origens empordanesos. Ells foren els pares dels tres escriptors: José Agustín, Juan i Luis Goytisoló.

* * *

Miquel Dalmau ha publicat recentment (1999) un estudi biogràfic, complex i apassionat, *Los Goytisoló*, que fou finalista del Premi Anagrama d'assaig. Aquí se'ns dona notícies de les estades de la família a Llançà, en un capítol titulat *Verano añil*: "*El Llançà que conozco es muy distinto del lugar idílico donde los Goytisoló veranearon a principio de los años treinta. El Port de Llançà era entonces un pequeño puerto pesquero cercano a la frontera francesa, con unas pocas casas blancas, un litoral breve...*".

Exacte, inequívoca per a qualsevol llançanenc arrelat, és la descripció que, a partir del testimoni dels germans, ens ofereix el cronista: "*Cada verano la familia alquilaba allí una casa junto al*

*José Agustín
Goytisoló,
el més gran
dels tres
germans escriptors*

mar, donde pasaban el mes de agosto. Marta recuerda aquellas casitas de alquiler, frescas, alegres, unidas como piezas de artefacto y con una puerta que daba al jardín del propietario, el señor Bonatti." Els futurs escriptors –de fet els dos més grans, perquè el petit encara no havia nascut– i la seva germana Marta s'integraren al nostre Port dins el col·lectiu dels primers estiuejants, precursors dels turistes que vindrien molt després, cap als seixanta. La descripció que fa Dalmau d'aquella petita comunitat estiueña és especialment evocadora: "Cada tarde los veraneantes se reunían en el jardín para tomar café o limonada y jugar a las damas o al ajedrez. El jardín era lo suficientemente grande –Marta habla de su avenida de adelfas– como para que los niños corretearan sin descanso o se entretuvieran mirando los caracoles del criadero de Bonatti, unos grandes y orondos "escargots" traídos de Francia. Pero ante todo permitía a los adultos llevar una placentera vida social, donde Julia Gay se sentía a sus anchas conversando con otros miembros de la colonia. Marta Goytisolo habla con afecto de ellos: los Isern, los Maisterra, los Xirau y el propio señor Bonatti, cuya esposa –doña Francisqueta– era una dama corpulenta, de muy generoso busto, que solía llevar al hombro un gracioso tití. Tanto Martita como Pepito estaban fascinados con el pequeño mono: se acercaban a él con pipas de girasol o cacahuetes, lo acariciaban y no perdían la esperanza de que algún día el animal acabara orinándose en el grandioso escote de la Bonatti".

Com passaven els dies, més enllà de les reunions en caure la tarda, aquells primers estiuejants?: "Marta no recuerda, en cambio, al padre en aquellas tertulias vespertinas. Quizá andaba de paseo por las ariscas montañas de la comarca o comprando uvas moscatel que daba luego a sus hijos. Años después, la Carmeta –guardesa de Bonatti– recordó que el señor Goytisolo solía ir a la subasta de pescado en busca de salmonetes frescos. (...) Otro tanto sucedía por las mañanas, en la playa, ya que mientras Julia leía cerca de la orilla y las criadas vigilaban el baño de los niños, don José María nadaba vigorosamente hasta "la Isleta", un islote desnudo y azotado por la tramontana. La imagen del padre perdiéndose en el agua fue quizá el primer recuerdo veraniego de Juan Goytisolo".

Dies solars, vitals, dies que s'esllanguien dolçament, prodigiosos, amarats de llum i calma. José Agustín, el fill gran, recordava al cap dels anys algunes entramaliadures: "Aún se habla en familia de la vez en que, junto a Pascualín Maisterra, se encaramó en una de las casetas de baño –esas casetas blancas y verdes de las postales antiguas– y volcaron un cubo lleno de desechos marinos sobre la cabeza de la suegra del abogado Isern: una anciana cascarrabias que pasaba horas regañándoles sin apartar por ello la vista de sus labores de ganchillo."

Platja, sol, xerrades, records d'infantesa, difusos. "Pepito Goytisolo era en cambio extremadamente afectuoso a la luz del día. Sabemos que fue el preferido de las damas más cariñosas de la colonia, como aquella Petiteta, morena preciosa que le cogía en brazos y le trataba con muchísima dulzura. (...) ¿Cómo no sentirse feliz en verano? Claro que en Llançà todos lo fueron: la familia, los amigos, los Bonatti... Y sobre todo Julia Gay, la madre. Sesenta años después José Agustín Goytisolo lo evocará en un poema:

Verano añil. La bicicleta
y la casa frente a la playa.
Hendías olas. La barquilla
era tu nave de pirata
y la isla estaba muy cerca.
En el pósito subastaban
el pescado en cajas de hielo
entre gritos incomprensibles.
Oscurecía: olor a sal
y a carburo para las lámparas
de los que salen al candil.
Ya en cama el mismo deseo:
¡verano añil no acabes nunca!"

El 1935 va néixer el germà petit, Luis. Després va venir el que va venir... El 17 de març de 1938, Júlia Gay mor en un bombardeig d'una esquadrilla italiana del bàndol nacional, a Barcelona, davant el cinema Coliseum, quan anava a visitar els seus pares. La família, reclosa a Viladrau per llarga malaltia del pare, rep la notícia com una segona bomba. Després, una infantesa sensiblement òrfena, una joventut amb freqüents desequilibris emocionals... Tres rellevants escriptors, al capdavant: José Agustín, Juan y Luis. Escriptors en castellà, la llengua del moment, la

llengua del pare, també. Què hagués passat sense el bombardeig del Coliseum? Encara, el trauma de la guerra, magnificat per la mort de la mare, de qui, a casa, durant anys, no se'n torna a dir el nom; els estudis, els primers amors; el refús progressiu dels tres germans al règim franquista; les aproximacions al comunisme, més evidents en el cas de Luis; l'èxit com a poeta del gran, com a novel·listes i narradors dels altres dos; els conflictes de personalitat de Juan, exiliat voluntari a França, homosexual reprimat durant anys; períodes depressius de l'un i l'altre, negats en alcohol: una nissaga familiar plena de claroscurs, de contradiccions, de fòbies, d'alts i baixos; com la vida, és clar. L'any passat, el dia del seu sant, va morir José Agustín, en caure de la finestra de casa seva, diuen...

***

Los Goytisolo és un llibre –biografia, crònica, memòries, crítica literària?– d'un interès extraordinari. A nosaltres, tanmateix, ens motiven ara les seves referències a Llançà. Can Bonatti és ben present, com era abans, amb la seva avinguda de baladres florits, a la memòria de la gent que porta anys al poble; avui dia part de la finca l'ocupa l'a-

vinguda Onze de Setembre, al costat de la plaça Catalunya. Dels senyors Bonatti i dels seus descendents, de la mateixa Carmeta –Carme Palet i Alemany– molta gent se'n recorda, encara. I serem ben vius, molts de nosaltres, el gust d'aquells moscats i d'aquells rogers de la infantesa, tal com ens en parla el text. “La Isleta” devia ésser la Palandriu, segurament, desapareguda sota els acrópodes en construir-se el nou port esportiu i pesquer. “Los que salen al candil”, suposo, eren els pescadors a l'encesa. Les cases encara hi són, blanques, voltades ara de moltes altres.

Són planes, aquestes, per a la nostàlgia, per al record fatigat, per a l'ensonyament. Anys trenta, quaranta també, abans de l'arribada dels turistes... Un poblet petit, encalmat, grupets d'estiuejants fent-la petar davant els portals, a entrada de fosc, aprofitant les primeres alenades de fresca. Tamarius vora la sorra, vells llaguts ajaçats, escrostonats, les barques del bou, encara. La Gola, finestra oberta al mar, la mateixa Palandriu, esquerpa, la platja de les Pidraltes... “Verano añil”, sí... Anyil, blau indi, blau sobre blau, blau intens... Com intens, estranyament intens, és el record.

ARXIU

La platja del Port de Llançà, amb el Castellar i la Palandriu, tal com la van conèixer d'infants els germans Goytisolo i els seus pares

PRESÈNCIA DE ROSA LEVERONI

HELENA POL

D'ella en van dir paraules elogioses Carles Riba i Salvador Espriu. Malgrat aquests apadrinaments, l'obra de Rosa Leveroni no ha tingut massa fortuna, si bé és cert que en els darrers anys la seva biografia (tot i que no n'existeix una com a tal) s'ha vist complimentada amb la publicació de *Confessions i quaderns íntims* (Ed. 3 i 4, 1997) i *l'Epistolari Rosa Leveroni-Josep Palau i Fabre* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998). Rosa Leveroni va ser un dels molts personatges de la rereguarda de la cultura catalana: fou una dona de combat que durant el franquisme es va sumar a la incipient resistència cultural dels anys quaranta. Noms com el seu o el de Clementina Arderiu o Helena Valent no apareixen en les històries de la literatura perquè, en la majoria dels casos, a la seva condició femenina se'ls afegeix una obra breu i l'obra diguem-ne important, la de resistència cultural, no ha estat massa ressenyada.

Una correlació de dades biogràfiques ens descriuran aquesta autora. Rosa Leveroni va néixer a Barcelona el 1910. Llicenciada en Filosofia i Lletres, bibliotecària de professió, va estudiar a la reconeguda Escola de Bibliotecàries de la Generalitat fundada per Eugeni d'Ors i dirigida per Jordi Rubió i Balaguer. Ja he esmentat la seva contribució en el manteniment de la cultura catalana que es va concretar sobretot en projectes com la col·laboració en l'edició de la primera revista clandestina en català, *Poesia*, fundada per Josep Palau i Fabre i en la participació en el naixement de la revista *Ariel*. A aquest ràpid repàs d'una part de la producció literària cal sumar-hi la labor en la traducció, entre les que destaquen la de T.S. Eliot, Edith Sitwell i Christina Rossetti. Instal·lada els últims anys a Portlligat, on és enterrada, va morir a Barcelona el 4 d'agost de 1985.

Amb *Confessions i quaderns íntims* i *l'Epistolari Rosa Leveroni-Josep Palau i Fabre*

acabem un esbós biogràfic. Amb el primer llibre veuen la llum uns quaderns inèdits dipositats a la Biblioteca de Catalunya. Una part, catorze quaderns manuscrits datats entre 1932-1944, constitueixen el que l'autora va anomenar "Confessions íntimes", l'altra són notes del període comprès entre 1945 i 1951 que s'apleguen sota el títol de "Quaderns íntims amb poesies". Les "Confessions íntimes" són les cartes i els textos que va escriure a Ferran Soldevila, un dels historiadors catalans més importants de tots els temps, de forma clandestina ja que ell era casat. La notorietat dels dos personatges de les missives ha donat major rellevància a aquesta relació secreta que va perdurar fins a la mort de Ferran Soldevila el 1971. No només això: tant les confessions com els quaderns són una barreja de ficció i realitat. Hi trobem la literatura integrada a la vida perquè ambdós no concebien una cosa separada de l'altra. D'aquesta manera el *material autobiogràfic* té un alt nivell de novel·lització al qual s'hi sumen les constants referències i comentaris de lectures literàries i passatges en vers, esborranys o poemes ja finalitzats. Els "Quaderns íntims amb poesies" estan dirigits a Carles Riba, tot i que el seu nom no surt explícitament, tot i que sempre s'havia especulat una possible relació secreta entre tots dos, ara sabem gràcies a aquests quaderns que no va passar d'una atracció mútua. Ben diferent és el to de l'epistolari entre ella i Josep Palau i Fabre. S'inicia el 1940, poc després del primer encontre a l'Institut Italià i perdurarà fins al 1975. D'aquesta manera s'estableix un pont entre l'exili exterior, Palau va restar a París entre 1945 i 1961, i l'interior. Leveroni des de Barcelona informa de la repressió que s'està vivint i de les fràgils iniciatives que van sorgint.

Sens dubte, aquestes relacions airejades han contribuït a despertar un major interès per la figura de Rosa Leveroni. Aprofitant-nos d'això,

incidirem en la seva producció literària. Avui dia comptem amb dos volums que reuneixen la poesia i la narrativa respectivament. *Poesia* (Eds. 62, 1981), amb pròleg de Maria Aurèlia Capmany, posa ordre a les anteriors edicions i les agrupa en un de sol que conté: *Epigrames i cançons* del 1938, *Presència i record* del 1952 i altres poemes. En la Carta-Pròleg que precedia la publicació d'*Epigrames i cançons* del 1938, Carles Riba va escriure: "Vós cerqueu de preservar l'expressió de la vostra intimitat en uns àmbits prefixats, breus i nets: li doneu el cisellat de la inscripció, que ha d'ésser tan just, la melodia de la cançó, que no és tal si no és simple i tensa. Les poetesses han estat elles mateixes, i per tant, necessàries, quan han procedit així." Al seu torn, quan Salvador Espriu prologa *Presència i record* destaca el nivell del padrí literari ("la més alta autoritat de les nostres lletres") i la qualifica de "la més autèntica i depurada veu lírica femenina de la generació a la qual també pertanyo." Sembla que l'estima d'aquests i altres escriptors com Helena Valentí, que introdueix el recull de *Contes* (Eds. La Sal, 1985), no va anar paral·lela al reconeixement públic de la seva obra. No obstant això, l'estima de Cadaqués on va residir molt de temps s'ha vist concretada amb la concessió anual del "Premi Rosa Leveroni" de poesia.

I acabarem amb un poema seu:

Arxiu

El somni a mig dir

Va crear-nos la nit i, com cerca l'onada
el port inconegut, moria la petjada
dintre del bosc silent dels somnis adormits.
Filaven el destí aquells mots mai no dits
i la cursa rebent s'enduaia les estrelles
d'un cel encès d'amor, mentre les meravelles
les signaven les mans, un a un renovant
els rites oblidats... Repreníem el cant
com un pressentiment d'aquella alba ferida
amb plors de rossinyol i batejar de vida
i tendresa i desig i les boques ardents
que només parlaran dels renunciaments...
Va crear-nos la nit, i de l'alta follia
sols restava el perfume, l'obscura melangia.

SONETS

A MARIA ÀNGELS ANGLADA I D'ABADAL

MEDARD BOSCH I MASÓ

VELEJANT, A LLOURE I A PLERET, PER LA LLENGUA

Flaix, raig d'un dit de sol, la seva ullada
clissa, als paisatges, vius fulgors edènics.
Vic i Figueres. Pols coral l'aflama.
Lluita constant, de nostra llengua, el geni

capta, que ens diu que som, com som, i ho plasma.
Maga vareta, el mot idoni-obsequi-
llampa i festeja el nou i el vell d'impacte:
l'ara i l'ahir dels grecs; al culte hel·lènic

ret homenatge. Dona amb rels, indaga
furs i nissagues; d'esperit egregi,
l'ens, la persona, el ser humà ressalta.

Música el verb, i amb drings d'imatges fèrtils,
rere l'autèntic, al bàsic té tirada.
Llengua i cultura a bell esclat: l'ingènit.

*Les dues fotos
que il·lustren aquests
poemes són
de l'any 1993,
en una visita a Can Geli,
de Vilamacolum*

Oriol Pau

EL BUIT S'ENCLOTA I L'ENCLÒS SAGRAT NO ES PASSA

Fora de si, el desig, fins l'altra banda
vol travessar: reducte o fita ignota.
Minva l'impuls: l'enclòs sagrat no es passa.
Déu ja l'haurà acollida. El buit s'enclota

fred, i m'injecta una mancança estanca;
llauro, de nou, vells solcs en vers o en prosa:
obro el camí cap al record viable;
l'ara emotiva, espès silenci, brosta

tendres remors dels gràfics mots. S'apropa,
fimbra, que esmola els cinc sentits: s'esplaia
clara, solar. El ritme intern bressola.

L'ànim corprès, senzill lirisme encanta.
L'àngel d'Anglada, el dúctil cor, desborda:
dins del seu text, reviu, se'ns fa palpable.

"la Caixa"

CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS
DE BARCELONA

Marisqueria

El Puerto

JOSÉ CANO MARTÍNEZ

Telèfon 972 38 00 44
Carrer Castellar, 7 - LLANÇÀ

Plaça Major – Tel. 972 38 13 29
LLANÇÀ

IX CONCURS: CONEIXEM LLANÇÀ?

Preguntes

- 1.- En quina data fou proclamat alcalde de Llançà Pere Purcallas i Salvà?
- 2.- Com es deia la guardessa de can Bonatti en els anys que la família Goytisolo hi estiuejava?
- 3.- Quants habitants actuals de Llançà han nascut entre els pobles de Cumbres Mayores, Rosal de la Frontera i Villanueva del Rosario?

Foto 1

Joan M. Pau

Restaurant

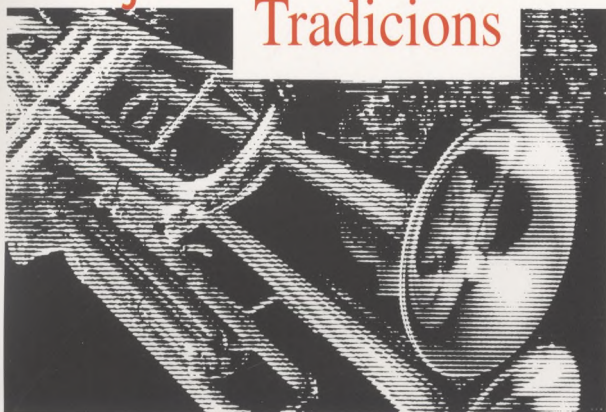
PEIX FRESC DEL CAP DE CREUS
CUINA TÍPICA CATALANA
PASTISSOS DE LA CASA

Verge del Carme, 5
Tel. 972 38 05 37
17490 EL PORT DE LLANÇÀ

Port de Llançà - Moll Jordi Canal, s/n
Tel. 972 38 07 10 – Fax 972 38 07 06
e-mail: cnllanca@bitel.es
17490 EL PORT DE LLANÇÀ

Llançà
Amb la
Cultura
i les
Tradicions

fàmla
SUPERMERCAT

L'avantatge de comprar en Família

Avda. Reina Fabiola, 2 – Avda. Pau Casals, 13
LLANÇÀ

- AGENTS DE LA PROPIETAT IMMOBILIÀRIA
- ADMINISTRADORS DE FINQUES

Castellà, 48-50 – Tel. 972 38 01 97
Fax 972 38 08 81
17490 Llançà (Girona)

Monturiol, 13 (cantonada c/ Ample)
Tel. 972 67 13 65
17600 Figueres (Girona)

La guanyadora de l'anterior Concurs fou
LAURA BORRÀS I PAGÈS, de Llançà, després
del sorteig efectuat entre els 22 encertants.
Les respostes correctes:

FOTOS:

1. Portal del cementiri del Port.
2. Parterre a l'entrada de l'estació de RENFE
3. Monument Far, de Bonaventura Ansón.

PREGUNTES:

1. 1.680 habitants.
2. *Discodoris atromaculata*.
3. Walter Benjamin.

Joan M. Pau

Foto 2

Joan M. Pau

Foto 3

Les respostes al IX Concurs podeu adreçar-les
abans del 30 de setembre, a:
Ajuntament de Llançà:
avinguda d'Europa, 37

Indicant en el sobre:
IX Concurs: Coneixem Llançà?

Recordeu que cal encertar els llocs de les fotos
i també les preguntes.
El premi, ja ho sabeu,
dos àpats en un acreditat restaurant llançanenc.

SORT!